

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXIX рік видання. № 302-303, серпень-вересень, 2019

Свято врожаю,
Мар'ян Багній

І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошак
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Корнелій Ірод,
Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Микола Корсюк,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *«Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди...» (До 250-річчя від дня народження Івана Котляревського)*
- ❖ *Т. Г. Шевченко: Світе ясний! Світе тихий! – кредо свободи, Правди і братерства*
- ❖ *Тарас Шевченко – співець правди і незламної волі, святої воленьки Господньої*
- ❖ *Особистість Івана Дощівника в листах: з Україною в помислах та в серці*
- ❖ *Монографія «Голос твій ніколи не лукавив»: Михайло Михайлюк в українському літературному просторі Румунії*
- ❖ *Заглядає у душу молодий промінь (Лариса Михаєла Трайста. Калинова душа моя. Поезії)*
- ❖ *Сьомий том Ольги Кобилянської від Українського культурного фонду*
- ❖ *Українська романістика Румунії: Трилогія Корнелія Ірода «Свято»*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LI)*
- ❖ *«Нам треба якнайскоріше плекати зміну!» (Інтерв'ю)*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Стижерети (Уривок з повісті)*
- ❖ *Полянські звичаї і традиції*
- ❖ *Дитячі сторінки*

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

«Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди...»

(До 250-річчя від дня народження Івана Котляревського)

Іван Петрович Котляревський (1769 – 1838) – перший класик нової української літератури, один із її зачинателів, педагог-просвітильник, активний громадський діяч. Найбільшу письменницьку славу йому принесли поема «Енеїда» і п'єса «Наталка Полтавка», які воістину стали епохальним явищем в українському культурному житті. Їх автор першим відчув потребу творити українську літературу розмовною народною мовою, відкрив у національному письменстві нові теми і нові ідеї, порушив важливі проблеми соціального буття.

Народився письменник 9 вересня 1769 р. в Полтаві, на той час полковому місті. Його батько – канцелярист міського магістрату, мама, Параска Жуковська, походила з козацької родини. Початкову освіту здобував у місцевого дячка, а відтак навчався в Полтавській духовній семінарії (1780 – 1789). Там він опановував різні мови, літературу, філософію, а особливо – класичних поетів: Горация, Овідія і Вергілія. Учні, як вказував П. Знаменський, «учили їх напам'ять, робили з них перефрази й писали імітації вибраним уривком».

За свідченням першого біографа письменника Степана Стебліна-Камінського (1814 – 1886), ще в

юному віці Іван виявив «особливу пристрасть до віршування і вмів до всякого слова майстерно добирати рими, дотепні і вдалі, за що товариші звали його рифмачем». Не завершивши навчання, юнак вступив на державну службу до штату Новоросійської канцелярії – адміністративної установи, що керувала південноукраїнськими землями. Деякий час учителював в поміщицьких маєтках на Полтавщині. Цей період життя характерний глибоким інтересом Івана Котляревського до народного побуту. Письменник, як свідчить Степан Стеблін-Камінський, бував «на зборищах і забавах простолюду і сам, переодягнений, брав участь у них, уважно слухав і записував пісні і слова, вивчав мову, спостерігав звичаї, повір'я, обряди українців, ніби підготовляючи себе до майбутньої праці». Тоді ж Іван Котляревський активно вивчав історію України, знання якої стало настільки ґрунтовним, що він навіть консультував відомого вченого Дмитра Бантиша-Каменського, коли той писав знамениту «Історію Малої Росії».

У 1796 – 1808 рр. письменник перебував на військовій службі, брав участь у російсько-турецькій війні, зокрема в боях під Бендерами та в облозі Ізмаїла, їздив у Задунайську Січ. Вийшовши у відставку, він намагався знайти роботу в Петербурзі, проте бідному відставному офіцеру, до того ж без зв'язків, добитися цього було дуже важко.

З 1810 р. Іван Котляревський оселяється в рідній Полтаві, де дістає посаду наглядача (завідувача) дому виховання дітей бідних дворян. Під час війни з Наполеоном 1812 р. сформував на Полтавщині український козацький полк, за що був нагороджений пам'ятною медаллю і відзначений чином майора. У 1818 – 1821 рр. був одним із двох директорів Полтавського театру, при цьому виконував роль не лише адміністратора, а й актора та режисера. У 1827 – 1835 рр. обіймав посаду попечителя Полтавського благодійно-лікувального закладу. У 1835 р. через хворобу вийшов у відставку. Перед смертю роздав майно знайомим, відпустив на волю кріпаків.

(Продовження на 4 с.)

«Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди...»

(Продовження з 3 с.)

Помер Іван Котляревський 10 листопада 1838 р. Поховали його в Полтаві на тому місці, де він заповідав: під кроною розлогої тополі неподалік від дороги. Смерть письменника була великою втратою для України, її літератури і культури. «Заплакала вся Полтава, ховаючи Котляревського, – писав Борис Грінченко, – заплакали ті прості люди, що він їм пособляв та за їх оступався, заплакали й ті розумні освічені люди, що любили Котляревського та шанували його за гарні писання». На смерть славного сина українського народу відгукнувся молодий Тарас Шевченко, пророкуючи йому безсмертя:

Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!

Ці ж слова викарбувано на пам'ятнику письменникові, відкритому 30 серпня 1903 року в Полтаві. Під час урочистостей з цієї нагоди Михайло Коцюбинський сказав: «Сто літ минуло, як те за-недбане і закинуте під сільську стріху слово, мов Фенікс з попелу, воспряло знов і в устах батька нової літератури І. П. Котляревського голосно залунало по широким світах».

Поема «Енеїда» Івана Котляревського – перший твір нової української літератури. Над нею поет почав працювати, як вважає більшість науковців, під час учителювання десь у 1794 – 1795 рр. Проте ця думка, свідомо поширювана за радянських часів, потребує суттєвого уточнення, оскільки маємо переконливі свідчення, що перші три частини поеми Івана Котляревського були написані ще до 1791 р. М. Марковський у праці «Найдавніший список «Енеїди» І. П. Котляревського і деякі думки про генезу цього твору» (1927) доводив, що російський автор М. Осипов напевне користувався списком «Енеїди» Івана Котляревського, оскільки в його творі трапляються українізми й українські означення військових чинів, тоді як він ніяк не був зв'язаний з Україною.

Перші частини поеми Івана Котляревського зазнали великої популярності серед читачів, поширювалися в численних рукописних списках. Один з них був виданий 1798 року в Петербурзі за участю прихильників української культури М. Парпури та Й. Каменецького і перевиданий 1808 року. Обидва видання містили тільки три частини. Автор був невдоволений ними, очевидно, тому, що в них були допущені помилки і вони вийшли без його відома. Перше авторське видання (чотири частини) на кошти Семена Кочубея побачило світ 1809 року в Петербурзі. Повністю поема (шість частин) вийшла в Харкові (1842) вже після смерті її творця.

Роки написання «Енеїди» Івана Котляревського – то час, коли вирішувалася історична доля України та її самобутньої культури. Твір з'явився тоді, «коли історичні обставини поставили під знак питання дальше майбутнє української мови, а також усієї української культури, – писав академік Олександр Білецький. – Бути чи не бути українському народові, який втратив останні рештки автономії, який перетворився в малій своїй частині в «малоросійське дворянство», а в більшій – у кріпаків і все сильніше відчував соціальний і національний гніт царського уряду? Бути! – відповіла на це запитання поема Котляревського». Отже, «Енеїда» ствердила незнищенність українського народу тоді, коли він зазнавав усіляких утисків. Вона возвеличила українську культуру тоді, коли дуже гостро постало питання про саме її існування.

За жанром «Енеїда» Івана Котляревського – бурлескно-травестійна переробка епопеї Вергілія (70 – 90 рр. до н. е.). Твір римського поета мав великий і тривалий успіх. Його перекладали багатьма мовами, а також пародіювали і травестували письменники різних національних літератур XVII – XVIII ст., як, наприклад, італієць Д. Ляллі («Енеїда переодягнена», 1663), француз П. Скаррон («Вергілій переодягнений», 1648 – 1652), німці Й. Міхаеліс («Енеїда», 1771) та А. Блюмауер («Вергілієва Енеїда, або Життя й пригоди благочестивого героя Енея», 1783 – 1786), росіянин М. Осипов («Вергілієва Енеїда наживоріт», 1791 – 1796) та ін.

Спираючись на першоджерело, українську фольклорну й літературну традицію, а також на досвід деяких своїх попередників, Іван Котляревський написав твір, в якому яскраво змалював не стільки троянців, скільки українців з їх національним характером і побутом.

За вимогами жанру, український письменник дотримувався сюжету,

запозиченого у Вергілія. Поема античного класика була героїчною. В ній розповідається про те, як Еней, внук троянського царя, з волі богів шукає землю латинян, де йому належить заснувати нову державу. Сім років тривають мандри Енея і троянців, сповнені різних пригод і небезпек. Нарешті мети досягнуто, але попереду – тривала й кривава війна троянців із рутульцями. Вона розгорілася через те, що цар рутульців Турн, як і Еней, хоче одружитися з Лавінією, дочкою царя Латина. В хід війни втручаються і боги: одні допомагають троянцям, інші – рутульцям. Усе закінчується на користь Енея, який перемагає Турна і стає царем латинської землі. На цій основі, за спостереженням Євгена Кирилюка, Іван Котляревський «створив оригінальний сюжет», «оригінальну систему образів», написав «якісно відмінний твір, де з особливою повнотою й майстерністю показав не абстрактних троянців, а українців, з їх національними характерами, побутом. Більше того, самі мандри Енея і його ватаги – не лише відтворення фабульних ситуацій Вергілія і Осипова, а значною мірою є своєрідним відображенням воєнних походів, мандрів запорожців».

Іван Котляревський вільно повісився з першоджерелом. На перший план він висунув принцип «перелицювання», тобто травестування. Його герої одягнені в національний одяг українців, вживають українські національні страви і напої, співають українських народних пісень, мають деякі українські імена. Загалом в поемі Івана Котляревського відбито життя і побут різних станів українського суспільства середини XVIII ст. Крім того, «Енеїда» українського автора сприймається як оригінальна гумористична поема, один із найвизначніших зразків світової бурлескної поезії.

З перших сторінок поеми читач потрапляє в атмосферу чвар, інтриг, переслідування, особистих інтересів, ініціаторами чого найчастіше виступають боги. Так, Юнона, непримирима суперниця Венери, просить Еола спрямувати проти Енея всі вітри, обіцяючи йому щедрий подарунок – «дівку чорнобриву, смачную, гарну, уродливу». Натомість Еней, рятуючись від шторму, пропонує Нептуну «півкопи грошей», на що той радо відгукнувся, бо «іздавна був драпічка». Та й сам верховний небожитель Зевс не може дати ладу, вдаючись до лайки і грубощів. Непослідовний у своїх діях, зайнятий особистими інтересами, він не здатний встежити за тим, що відбувається у його володіннях.

Пародист і травестатор, Іван Котляревський своє завдання вбачав передусім у тому, щоби ідеальних героїв класичної античної поеми знизити, «переодягнути», показати в гумористичних і комічних тонах. Позитивні риси Енея і троянців поєднуються з рисами ланців, п'яниць, гультаїв, розбишак. На думку

Олександра Білецького, головним героєм «Енеїди» Івана Котляревського виступає «не окрема людина, а люди. І які люди! <...> Це людський світ – апофеоз тілесності, неймовірної виносливості, здоров'я, яке хлюпає через край, повнокров'я. Це пройдисвіти, розбійники, ланці і в той же час лицарі, герої, титани, спроможні не одну Оссу поставити на Пеліон, скинути і знову поставити. Спробуйте позмагатися з таким народом!»

Одна з найбільших заслуг Івана Котляревського полягає в тому, що в образах травестованих богів, царів і героїв він зумів показати життя різних станів українського феодального суспільства – представників російської імперської бюрократії, української шляхти, запорожців, селян, ремісників. Письменник розповів про побут, звичаї, заняття українців, висміяв окремі недоліки тогочасного суспільного ладу. Як слушно зауважив академік Степан Смаль-Стоцький, в «Енеїді» Іван Котляревський «стає в обороні національних прав українського народу, за його відрубність і самостійність в мові, звичаях, обичаях і т. п. Багато місць «Енеїди» дає зовсім певну підставу думати, що в ній представлені особливо злидні України, які вона тоді в кожному згляді терпіла від російської адміністрації, як і взагалі відносини України до Москви, хоть з другого боку, Котляревський виявляє щиро свій державний патріотизм, свою лояльність».

Сучасні вчені беззастовідно вважають, що приводом до написання «Енеїди» Івана Котляревського стало знищення Запорозької Січі в 1775 р. та ліквідація козацької автономії. Як відомо, п'ять тисяч запорожців під час руйнування генералом Текелієм Січі зуміли вирватися з лабет московського війська й дістатися турецького міста Білгорода (нині Акерман) над Дністровим лиманом, де було утворено Задунайську Січ. Частині запорізького козацтва, що брала участь у російсько-турецькій війні, було дозволено утворити Чорноморське козацьке військо, яке незабаром було поселене на Кубані.

Про долю козацтва після цих подій намагався розповісти своєю «Енеїдою» Іван Котляревський. За спостереженням Валерія Шевчука, український поет взявся за обробку твору Вергілія тому, що ще з другої половини XVII ст. в Україні була традиція називати Київ Троєю. Для нього Троя античного автора стала «приводом згадати Трою-Київ, тобто знову пов'язати в одне античне й місцеве, адже зруйновану Трою покидає Еней, щоб вирушити в свої мандри. Ці мандри не безцільні, героєм опановує ідея світлого ідеального міста, нового Риму». Отже, герой твору Івана Котляревського покликаний заснувати нову державу.

(Продовження на 10 с.)

Євсебій ФРАСИНЮК

Т. Г. ШЕВЧЕНКО: СВІТЕ ЯСНИЙ! СВІТЕ ТИХИЙ! – кредо свободи, Правди і братерства

Світе ясний! Світе тихий!
Світе вольний, несповитий!
За що ж тебе, світе-брате,
В своїй добрій, теплій хаті
Оковано, омурано
(Премудрого одурено).
Багрянцями закрито
І розп'ятієм добито?

Не добито! Стрепенися!
Та над нами просвітися,
Просвітися!.. Будем, брате,
З багрянцями онучі драти,
Люльки з кадил закуряти,
Явленними піч топоти,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати!

(27.06.1860, Санкт-Петербурга)

Вірші, заголовком котрих вважається перший рядок, складають, мабуть, у певному часовому вимірі, неперервний поетичний стан ліричного Я, в якому розмисли, емоції, задушевні відчуття, ставлення, часто і сентенції митця переливаються одне в друге, постійно взаємодіючи та набираючи різних напрямків і знову зливаючись в нестримне русло творчої течії...

В запропонованому тексті перші два рядки звертають увагу на повторення втричі іменника «світе» в кличній формі: «Світе ясний! Світе тихий! Світе вольний, несповитий!» Не вперше Шевченко, вживаючи одне із денотативних значень цього поняття – *люд, устрій, суспільство*, – звертається риторичним скриком до свого роду/народу, і до людського світу в цілому, застерігаючи його від блудного напрямку суспільних відносин. Але атрибути-епітети «ясний, тихий, вольний, несповитий» відкривають семантичний терен глибшого сприйняття як в прямому, так і в переносному значеннях цієї лексеми.

Якщо допустити, що перший епітет сугерує світанок сотвореного Всевишнім світу на підставі

мудрості Правди і Порядку, а другий – людського світу в його неконфліктуючих зносинах, то наступні два підкреслюють дві основні складові внутрішнього людського єства: *почуття волі і незалежності*.

Тому, напевно, геніальний український *просвітитель* надає собі право поставити світу кардинальне запитання: «За що ж тебе, світе-брате, В своїй добрій, теплій хаті/ Оковано, омурано/ (Премудрого одурено). Багрянцями закрито/ І розп'ятієм добито?» Епітет-метафора «світе-брате» визначає, в котрий раз, палку емпатію Шевченка відносно обездоленого люду, невід'ємною частинкою котрого завжди вважався.

Верховна Мудрість розпорядила у Всесвіті незрівнянні ресурси для людського життя-буття, сотворила «добру, теплу хату» для кожного зокрема і для всіх разом, але чомусь одні «оковують» других, певні території «омуровують» якщо не каменем чи колючим дротом, то певними законами/умовами і це, на жаль, не лише в минулому...

Слідує сентенція у формі своєрідного плеоназму, закрита в дужках – (Премудрого одурено), – але з неймовірним потенціалом просвітлення: *Премудрий є той, кого не можна оманути!* І слідує додаткове уточнення засобів «оковування» та «омуровування». Волю і незалежність людини довгий час оковували, і досі ще оковують «багрянцями» різного роду. Цей верхній одяг багряного кольору з ноші монархів був на початках символом божественного призначення на очолення народу в дусі Правди і Порядку. Вплину часу недостойні такої Божої ласки почали прикривати «багрянцями» свавілля, грабїж, зневагу до незахищеного, коротше – неправду і безпорядок у формі законів, привілеїв та помилювань.

Але глибшого проникнення у суть Христових вчень та гармонізуючої ролі релігійних засад у вихованні та формуванні громадянина-віруючого і суті зовсім протилежних реалій у відношенні монарха та духовенських чинів до невольного, сповитого, тобто «окованого» народу Шевченкового часу та простору, і не тільки, сугерованого метафоричною синтагмою «І розп'ятієм добито», важко знайти.

Будучи неправдиво засудженим, Шевченко, мабуть, з окремою увагою читав-перечитував книги Нового Завіту, головню «Євангеліє від Йоана» розділи 1 і 18, про Вічне Слово та судові розглядання Ісуса Христа первосвященниками Анна та Каяфа і Пилатом, деталям якого і по сьогодні не надається завжди відповідної уваги. Затримавшись, наприклад, над 4-им стійком першого розділу – «У ньому було життя, і життя було – світло людей», – можна збагнути значення семантичного чергування слова «світ» у зверненні «світе-брате»: Світло Слова Правди, якого Шевченко поставив на сторожі свого рідного роду – світу незахищених побратимів та посестер.

Останні слова Ісуса Христа перед Пилатом були: «Я на те уродився і прийшов у світ на те, щоб свідчити істину. Кожен, хто від істини, слухає голос мій», а останні слова Пилата були: «Що таке – істина?»

Шевченко був «від істини», а пилати-самодержавці знали «прекрасно» «добивати розп'ятієм», тобто перекручувати істину...

Одне із ґрунтовних значень Біблійного воскресіння Ісуса Христа є, незаперечно, *Воскресіння Правди!* В народі ця істина живе незчисленними висловами, але пригадаємо хоча б два: «Правда ніколи не вмирає» та «Правда завжди виходить наверх...» Всі, «хто від істини», впевнені в цьому, і тому український Праведний дає миттєву, коротку і чітку відповідь своєму, на перший погляд, риторичному запитанню: **«Не добито!»** І слідує, як від друга Правди до самої Правди, найщиріше прохання: **«Стрепенися! Та над нами просвітися, Просвітися!..»**

В історії кожного народу існують моменти Правди! Появляються вони у віхових моментах його буття, а народу потрібно тільки вловити момент, коли вона, Правда, «стрепенулась» і «просвітилась» над ним. Повторенням-благанням «просвітися, Просвітися!...» Шевченко посилює найвеличніше значення розуміння світла життя як у міжлюдських, так і в міжнародних відносинах. Освітитись Правдою означає не попасти в оману але й не оманути, а коли за тобою Правда, то і побореш, і забезпечиш життєве благо, і навіть дозволиш собі поглузувати над неправдою: **«Будем, брате, З багрянцями онучі драти, Люльки з кадил**

закуряти, Явленними піч топоти, А кропилом будем, брате, Нову хату вимітати!»

Така саркастична алегорія спрямована прямолінійно на зловмисний, неправдивий, значить, некорисний склад законодавства багряно/порфірородних устроїв та на зловживання навіть Христовими вченнями, напевно, була приводом для найрізніших розглядань-тлумачень: від «лезмажесте» та богохульства до непохитного атеїзму...

Шевченко вірив всім розумом своїм і всією силою своєю, що прийде час «просвітлення» і для його роду/народу, і державні, і духовенські очільники підуть шляхом Правди і Порядку...

*

Ці останні рядки, чомусь, пригадують мені славнозвісну картину українського художника Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану», роботу, над якою він працював між 1880 та 1891 роками. Сюжетом для цієї картини, за легендою, був лист, написаний у 1676-му році отаманом Іваном Сіркою до всіх кошем, як відповідь запорожців на ганебні для козаків претензії султана Мухамеда IV-го. Існують версії неіснування такого листа, загубленості оригіналу та існування копії...

Ілля Рєпін, Запорожці пишуть листа турецькому султану. Полотно, олія. 1880-1891 рр.

Але окремої емоції надають і слова І. Рєпіна в одному із листів до друзів: «Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко свободи, рівності і братерства, як козаки».

Якось напрошується таке парафразування: *Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко свободи, Правди і братерства, як Шевченко!...*

Іван КІДЕЩУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – СПІВЕЦЬ ПРАВДИ І НЕЗЛАМНОЇ ВОЛІ, СВЯТОЇ ВОЛЕНЬКИ ГОСПОДНЬОЇ

Лицем в лице медитації «В неволі тяжко, хоча й волі...» та «І тут і всюди – скрізь погано» –
вступні валентності поезії заслання

*І день іде, і ніч іде.
І голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки!
(5 ноября 1860, С. Петербурґ)*

В неволі тяжко, хоча й волі,
Сказати по правді, не було.
Та все-таки якось жилось.
Хоть на чужому, та на полі...
Тепер же злої тії долі,
Як бога, ждати довелось.
І жду її, і виглядаю,
Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурить,
В калюжі волю утопить.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховують,
Що не в Україні буду жити,
Людей і господа любить.

*(Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург)*

І тут, і всюди — скрізь погано.
Душа убога встала рано,
Напряла мало та й лягла
Одпочивати собі, небога.
А воля душу стерегла.
«Прокинься,— каже.— Плач, убога!
Не зійде сонце. Тьма і тьма!
І правди на землі нема!»
Ледача воля одурила
Маленьку душу. Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносили,
Уже воруються царі...
І буде правда на землі.

*(30 октября 1860,
С. Петербурґ)*

Тяжка жорстока доля Тараса Шевченка сплітається з гіркою долею його народу та безталанної України, як доказує його поезія періоду заслання (1847-1857), що починає вступним циклом «В казематі» (між 19-30 травня 1847) в умовах ув'язнення і допитів в Санкт Петербурзі та арешту поета в Орській кріпості, де його вірші розпочнуть першу захалявну книжечку неволі. Вступний цикл очолює поезію заслання, висвітлюючи долю-недолю поета і, зокрема, своєї бездоленної Батьківщини, на яку скаржився невтомний борець за волю і кращу долю свого краю, жертвуючи своїм життям, як відкрито зізнавався перед світом: «Караюсь, мучуся, але не каюсь», продовжуючи засуджувати винних у знедоленні його земляків.

Цикл «В казематі» містить надзвичайно майстерні вірші, як свідчив Пантелеймон Куліш, а вірші волі-неволі вписались в літературу чудовими ліричними медитаціями, алегоріями, іділіями, сонетами-роздумами, піснями тощо, твори емоційної багатогран-

ності та естетичної лірико-філософської і соціально-політичної насолоди, основаними на мотивах туги за волею закутої людини та батьківщини. Породжується нова поезія протесту і невиліковного болю за занапащену волю, святую воленьку Господню, затоптану несправедливими/безбожниками, яких відокремлює від духовної ради Господа, що таких не любить – у переспіві Шевченка Псалма 1 Давида: «Блаженний муж на лукаву/ Не вступає раду», і навпаки, навіть карає за їхню гріховність, як попереджує про це Псалом 5 Давида: «7. Господеві осоружні кровожерні і лукаві 10. Бо в їхніх устах немає постійності, серце в них пропасть, пелька їхня – гроб відкритий, облесний – язик їхній».

Казематні вірші Шевченка вперше звертаються до союзників-кириломефодіївців з дружнім закликком до єдності в боротьбі за волю в любові до Господа і любові до рідного краю та свого народу, а для цього радив поет своєму братству благати молитвами Не-

бесного Владику: «Любіться, брати мої,/ Україну любіте/ І за неї безталанну/ Господа моліте», бо тільки в духовній єдності і любові можна звільнитись з-під ярма лукавства, з тяжкої неволі.

Вірші I-II звертають увагу на обездоленіх: на самотню, як билина, дівчину, що між чужими протратить життя без пари (I. «Ой одна я одна»), і долю козака та його товаришів, «запроданих» гетьманом у «ярмо християн», що лежать в далекій могилі, – невинні і небажані жертви братніх малоросів, як налякає розчарований поет на Хмельницького (II. «За байраком байрак»). Слідує широковідомий заповітний вірш (III. «Мені однаково чи буду»), яким Шевченко як поет, гідний свого роду, застерігає своїх земляків від злих людей, щоб пильнували рідний край, рідну землю і народ, бо «не однаково», чи жити гідно на цьому світі, а чи волочитись даремно і протратити все, що Бог подарував для життя: «Та не однаково мені,/ Як Україну злії люде/ Присплять, лукаві, і в огні/ Її, окрадену, збудять/ Ох, не однаково мені». Далі мотивом відчуження лірик пояснює незбагненні печалі, що охоплюють сімейне життя, зокрема покинутих матерів, що переживають за своїх дітей у чужині (IV. «Не кидай матері»). У сімейнім відношенні між матір'ю і закоханою донькою (V. «Чого ти ходиш на могилу?») мати старається згасити посмертну любов за козаком, але мотив передчасної могили породжує ще сильнішу любов дівчини до милого на його могилі під новопосадженою калиною, що за три роки розрослася, але, на жаль, дівчина заснула навіки з любові коло свої пари. Здається, що смерть сильніша від любові, як свідчить Ольга Кобилянська: «Є трояка любов. Та, що годується ласощами, що годується поцілунками, і та, що поважна, як смерть, годує сама себе і других. Вона годує себе і сльозами, і горем, і сумом, і самотністю, а поза гробом – золотою тінню пам'яті – споминами про її святую нестерпну силу» («Мої лілії», Т. 1., Чернівці, 2013, с.405/6). У несправедливому суспільстві драми відчуження, що ведуть до смерті або у безвість, відбувались часто, як свідчить і баладний вірш VI. «Ой три шляхи широкії», в якому йдеться про трьох братів, що розійшлися у чужині, покинувши стару матір, жінку, сестру і молоду кохану, які даремно ждуть повернення, бо через їхню відсутність вдома починає панувати чорна нудьга, а всихання посаджених матір'ю, жінкою, сестрою і коханою дерев, служать символами безнадійності і навіть смерті..

Цикл «В казематі» містить вірш-роздум VII. «Н. Костомарову» типу сповіді про недолю поета перед вірним другом-кириломефодіївцем, славним патріотом, що любив його і свою безталанну Україну як мученицю-матір «з хреста... зняту», за висловом невольника царизму. Найбільше літературне диво становить

найсвітліший твір Шевченка VIII. «Садок вишневий коло хати», якого міг написати поет в казематі, про ідилічний світ матері-України, щасливу сім'ю на чолі з матір'ю у земній раї прабатьківської землі. Все ж таки лейтмотивом циклу вважаються нескінченні і невиліковні драми-трагедії, одна з яких описана у вірші IX. «Рано-вранці новобранці» про молоду красуню, закохану в одного з новобранців, гнаних в москалі, та заборону мамою кохання, що зажене дівчину в могилу, а саму матір у старці, і хоч коханий повернеться – та даремно. Алегорію-роздум про мотив смерті (XI. «Косар») Шевченко використовує, щоб заспокоїти убогих людей, що переживають невинними драми-трагедії земного існування. Алегорія перегукується з Псалмом 81 Давида і в його переспіві Шевченка, де уточнюється, що перед смертю всі однакові: «Царі раби – однакові/ Сини перед Богом,/ І ви вмире, як і князь ваш,/ І ваш раб убогий./ Встань же, Боже, суди землю/ І судей лукавих./ На всім світі Твоя правда/ І воля, і слава», тож із покосів «косаря» встануть і царі, і раби, і навіть невольник-поет – всі встануть перед Господом убогі/ праведні для спасіння, а лукаві «загинуть» з їхніми ділами (Псалом 1).

Сонети-медитації X. «В неволі тяжко, хоча й волі» та XII. «Чи ми ще зійдемося знову» містять думки поета про ціну волі людської у відношенні з Божою Волею, якій завжди треба підкорятися благальними молитвами. Так роздум X. «В неволі тяжко...» представляє особисту драму поета, який був нібито на волі і попав у неволю, бо здається, що Шевченко не був ніколи на волі, навіть після викупу з кріпацтва (1838 р) він почувався переслідуваним, цензурованим при виданні «Кобзаря» (1840 р) і, тим більше, до заслання, отримавши вирок вкінці травня 1847 року, який і завершив період казематних віршів. Тому поет згадує волю-неволю молодих літ, на панщині, бо «волі./ Сказати по правді, не було./ Та все ж таки якось жилось». Саме цієї волі у «чужому... полі», отої злої, благає арештант у Бога, але даремно, бо повернутись в часі неможливо: «Як Бога ждати довелось./ І жду її, і виглядаю./ Дурний свій розум проклинаю./ Що дався дурням одурить./ В калюжі волю утопить». Цікаво, що поет не обвинувачує нікого, а тільки самого себе і свій розум, що залишився одуреним нерозумними людьми/«дурнями», через яких «утопив» волю «у калюжі». Автоіронія поета – прямо грубозневажлива, він дорікає самому собі, що мав необачність зустрічатися і слухати тих людей, що не вартували цього і тут, певне, звертається до тих союзників, з-між яких з'явився і зрадник кириломефодіївців, а «дурні», через яких утопилася воля поета, то ніхто інший як його переслідувачі, сатрапи царські, що ніколи не залишали йому справжньої волі.

(Продовження на 10 с.)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – СПІВЕЦЬ ПРАВДИ І НЕЗЛАМНОЇ ВОЛІ, СВЯТОЇ ВОЛЕНЬКИ ГОСПОДНЬОЇ

(Продовження з 9 с.)

Свою необачність і духовно-моральний протест поет вважає непослухом перед велінням Божим, бо людська воля має коритися Господній, як радить Шевченко союзникам-кириломефодіївцям, що втратили свій проект, який не співпадав з Божою Волею. Все ж таки найбільшу душевну драму не становитиме кара заслання в пустелю, а страшні його наслідки: «Холоне серце, як згадаю,/ Що не в Україні поховують,/ Що не в Україні буду жить,/ Людей і Господа любить». Здається, немає на світі більшої кари, як драма відчуження і туга за духовною енергією через викорінення поета з енергетичного центру рідного краю, заборону жити зі своїми земляками, яких він любить, та неможливість молитися до Господа зі своєї землі.

Тринадцять років пізніше, немов би в продовженні своїх чорних думок-гадок про своє майбутнє, Шевченко повертається з десятирічної каторги з підірваним здоров'ям до Санкт Петербурга і між іншими кількома передсмертними віршами пише новий сонет-роздум про волю і долю-недолю добрих людей, убогих, що терплять безправність і знуцання земних владик, доки Господь їх зупинить: «І тут і всюди – скрізь погано./ Душа убога встане рано,/ Напряла мало та й лягла/ Одпочивать собі небога». «Убогу душу», що пряде рано-вранці і мучиться денно за кусень хліба, застерігає силоміцька земна і «ледача воля», пише алегорично з

немилосердною іронією Шевченко, звертаючись до волі «хребетносилих», на яких треба працювати ніч і день: «Прокинься – каже – Плач, убога! Не зійде сонце. Тьма і тьма! І правди на землі нема!» Приховані символи заперечує категорично поет: «Ледача воля одурила/ Маленьку душу. Сонце йде/ І за собою день веде/ І вже тії хребетносили/ Уже ворухаться царі.../ І буде правда на землі» («І тут і всюди...»). З алегоричного роздуму про несправедливе суспільство Шевченка випливає, що були два типи волі і душі: ледача воля хребетносилих, що протиставиться Божій Волі, світлій, як сонце, і справедливій душі людини; держить у тьмі, брехні і нудьзі людей та цює маленьку душу убогих. Запам'ятовуємо на першому плані символ сонця, від присутності якого залежить правда, світло або тьма, фізична і духовна. Природний факт, що «Сонце йде/ І за собою день веде» доказує Господню силу правди, світла і волі на землі, силу, яку відчувають «хребетносили» царі, і тому останнім рядком невольник Шевченко запевняє всіх людей: «І буде правда на землі».

Певне, за Св. Письмом, правда постане на землі після другого пришествя Ісуса Христа Спасителя нашого та Великого Суду, а поет нетерпеливо питає своїм катреном небеса, коли це буде, хоч близький уже кінець його мученицького життя: «І день іде, і ніч іде,/ І голову схопивши в руки/ Дивуєшся, чому не йде/ Апостол правди і науки?» (5 листопада 1860, С. Петербург).

«Будеш, батьку, панувати, Поки живуть люди...»

(Продовження з 5 с.)

Тобто ідея античної оповіді накладається на реалії української дійсності середини XVIII ст., коли цілком позбавлений самостійницьких прав наш народ твердо вірив у відродження власної держави.

Загалом у контексті «Енеїди» Івана Котляревського чимало прозорих натяків на ті історичні події України, в образах античних персонажів вловлюються характерні риси й епізоди з життя деяких українських історичних осіб. Для українців після втрати Україною останніх залишків автономії «Енеїда» Вергілія стала твором, який нагадував про героїчні сторінки історії й активізував національно-патріотичний дух.

Уже з перших сторінок «Енеїди» Івана Котляревського мандрівники-троїчники постають запорожцями. Вдача головного героя твору та його побратимів, їхня поведінка, мова, звичай, одяг, зброя – усе це

запорізьке, українське. Еней уособлює найкращі риси козацького ватажка, завзятого, енергійного і відчайдушного. Такі ж і його воїни, які демонструють зразки справжньої дружби, патріотизму, хоробрості, готовності до героїчних подвигів в ім'я національних інтересів. Це яскраво підтверджує вчинок Низа й Евріала. Їхню виласку у ворожий табір поет трактує як «славні услуги» воїнів «на вічність пам'яті своїй», а самих «козарлюг» називає «нашими сміливими вояками», «молодцами». В образах Низа й Евріала змальовано доблесних синів українського народу, мужніх патріотів, вірних козацькій присязі і бойовій дружбі.

У поемі «Енеїда» Іван Котляревський широко використав українські фольклорні джерела. Він майстерно відтворив народний побут, одяг, звичаї. Засобами народної мови поет оспівав високі патріотичні почуття свого народу, віру в його фізичні й духовні сили. В авторській оповіді відчутний вплив українських народних пісень, казок, прислів'їв, приказок, епітетів, фольклорних образів. Невипадково цей твір називають енциклопедією українського життя середини XVIII ст.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Особистість Івана Дошівника в листах: з Україною в помислах та в серці

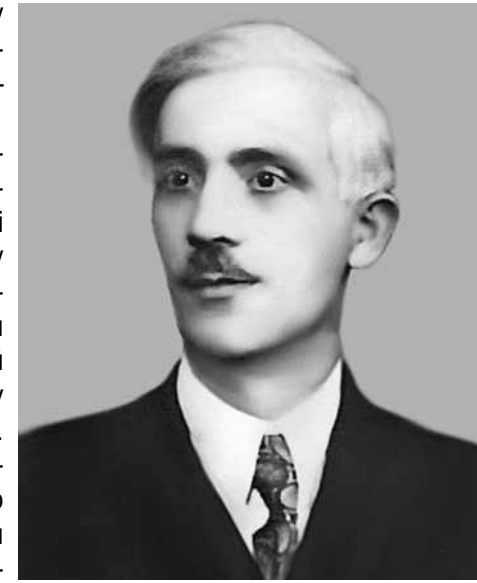
На чужині погибаю, марно життя йде,
за родину спогадаю, а де ж вона? Де?
(І. Дошівник)

Забуті славні імена письменників Буковини повертаються через багато десятиліть до широкого кола читачів і відкривають нові грані літературного процесу краю та виформовують його цілісність і різноманіття. Серед таких постатей – Сидонія Никорович-Гнідий, Денис Онищук, Іван Дошівник – митці, які через різні життєві обставини змушені були покинути рідну Буковину й переїхати до Румунії. Чільне місце у когорті цих діячів належить Іванові Тимофійовичу Дошівнику (04.07.1886, с. Банилів Винницького р-ну Чернівецької області – 20.08.1973, м. Бухарест).

Майбутній письменник, педагог, громадський діяч виріс у селянській багатодітній родині в селі Банилові Сторожинецького повіту (нині Вишнівецького району) Чернівецької області. Після закінчення сільської школи навчався у Другій державній гімназії в Чернівцях, яку закінчив з відзнакою у 1906 році. На формування світогляду майбутнього письменника вплинуло його спілкування під час навчання у гімназії з прогресивними культурними та громадськими діячами Буковинського краю, а саме з відомим мовознавцем Юліаном Кобилянським (братом письменниці Ольги Кобилянської), буковинським педагогом, культурним діячем й перекладачем Сергієм Шпойнаровським, священником Євгеном Семакою, директором гімназії Корнелієм Козакою, про що згодом Іван Дошівник напише у творі «Життєпис»¹. Продовжив навчання юнак на філософському факультеті Чернівецького університету, де протягом 1906–1910 рр. вивчав історичну граматику, історію літератури русинів, поетику, філософію, педагогіку, фонологію і морфологію, психологію, латинську мову, історію, студіював україністику та германістику у професора С. Смал-Стоцького. Будучи студентом, почав друкуватися у буковинській та галицькій пресі («Буковина», «Руська рада», «На шляху», «Неділя»,

«Читальня», «Самостійна думка», «Народний календар», «Діло», «Рідна мова», «Робітник», «Самостійність», «Час» та ін.).

У 1910 році після закінчення університету І. Дошівник розпочав педагогічну діяльність на посаді допоміжного викладача української і німецької мов у Другій державній німецькій гімназії, а у 1912 році переходить на роботу до Вишнівецької української гімназії, яку в 1921 році румунська влада ліквідувала. Зважаючи на глибоко патріотичну українську позицію Івана Дошівника, румунські шкільні власті вирішують ізолювати його від рідного середовища й депортувати до Румунії. Цей факт письменник так описав в оповіданні «Як умирала школа»: «...У жовтні 1921 року розв'язали українську гімназію у Вишнівці. Когось з професорів переведено до Чернівців, кілька професорів залишилося без заняття до січня 1922 року, коли заснували на місце української нижчу румунську гімназію. Мене призначено заступником професора (суплянтном) на кафедрі німецької мови в місті Констанці над Чорним морем»². З 1 березня до 31 серпня 1923 року Іван Дошівник працював

на кафедрі німецької мови теологічного семінарію м. Констанци. З 1 вересня 1923 року його перевели у місто Сілістрія над Дунаєм у хлопчачий ліцей «Durostor», де він очолював кафедру німецької мови, а з жовтня 1928 року – у місто Роман викладачем теологічної семінарії «Святий Георгій» («Sf. Gheorghe»), де працював до кінця серпня 1936 року. З 1 вересня 1936 року до 31 жовтня 1941 року титулований професор з п'яти градаціями працює на кафедрі германських мов хлопчачого ліцею «Roman Voda» у тому ж місті, паралельно викладаючи по годинно німецьку мову в 7–8 класах у згаданій вище теологічній семінарії «Святий Георгій». З цієї посади в 1941 році Іван Дошівник виходить на пенсію.

(Продовження на 12 с.)

¹ Дошівник І. Т. Життєпис : [вибрані твори] / Іван Дошівник. – Вишнівець: Черемош, 2006 – 208 с.

² Дошівник І. Як умирала школа : [оповідання] / Іван Дошівник // Час. – 1931. – Ч. 663. – 8 січня. – С. 3.

Особистість Івана Дошівника в листах: з Україною в помислах та в серці

(Продовження з 11 с.)

Під час Другої світової війни із наближенням фронту до міста Роман письменник у 1944 році переїхав на захід Румунії й оселився в містечку Думбровець, де проживав до 1971 року. На схилі віку Іван Дошівник з дружиною Арістією переїхав до Бухареста, де жила і працювала їхня дочка Мирослава. Там 20 березня 1973 року помер і був похований на Євангелицькому цвинтарі.

Творча особистість Івана Дошівника, на жаль, не оцінена українськими дослідниками достатньою мірою. Його творчий доробок досліджували й досліджують Ф. Погребеник, буковинські вчені Ю. Гузар, В. Антофійчук, О. Романець, М. Юрійчук, І. Грушковський; педагогічні ідеї вченого ґрунтовно досліджені у дисертаційній роботі О. Киселиці. Щодо епістолярної спадщини письменника, то можемо констатувати, що такі розвідки в українській філологічній науці відсутні. Саме в епістолярії, як відомо, автор постає справжнім, з «оголеними», незавуальованими, неприкрашеними почуттями та відчуттями, саме листи відтворюють миттєві, не загублені з часом, незабуті емоційні реакції та переживання. Тому цінним джерелом дослідження спадщини Івана Дошівника є його епістолярій, який можна характеризувати як жанрово різноманітний: це інформаційні листи, листи-спогади, листи-рецензії, листи-відповіді, листи-вітання тощо.

Перебуваючи за межами України, Іван Дошівник цікавився життям у рідному краї, а до 1940 року не раз приїжджав на Буковину, матеріально допомагав своїй родині. Тугу за рідним краєм, болісну ностальгію реалістично й чуттєво письменник відтворив в оповіданнях «Над Дунаєм»³, «Без батьківщини»⁴, «Самітник»⁵.

Проте найбільш щиро та «літературно необроблено» передає ностальгійні почуття митець у листах до свого літературного учня Дениса Онищука (1901 – 1975), відомого українського письменника Румунії, що походив з села Кліводи Кіцманського району на

Буковині. Листування друзів тривало 24 роки. Більше двох сотень листів Івана Дошівника до Дениса Онищука зберігається нині в особистому архіві сина письменника Яреми Онищука.

Багаторічне писемне спілкування Івана Дошівника з Денисом Онищуком було невід'ємною частиною життя друзів. У листах вони радяться з питань, що стосуються творчої діяльності, різних аспектів українського літературного процесу, порушують морально-етичні проблеми, розповідають про життєві ситуації і звичайні побутові справи.

У листах до літературного побратима Іван Дошівник використовує традиційні українські обрамлювальні етикетні формули, які засвідчують прихильність, повагу, довіру до адресата Шановний друже; Дорогий друже. Часто письменник графічно виявляє шанобливе й довірливе ставлення до товариша: Дорогий Друже. Листи, що адресовані родині Дениса Онищука, починаються етикетними формулами Дорога родино; Дорогі друзі; Дорогі наші; Дорогі.

Особливо виразними, самотніми є кінцеві етикетні формули, що їх використовує письменник у листах. Зазвичай це побажальні вислови з елементами **бажати, здоровити, гаразди, здоров'я, добро, щастя, гарний настрій, веселий настрій**, усталеними українськими етикетними формулами **бувайте здорові, майтеся в гараздах: Здоровимо сердечно Вас і всіх, що живуть з Вами (під одною стріхою). Гаразд⁶; Бажаю Вам і Вашій близькій рідні доброго здоров'я і доброго настрою. Гаразд⁷; Здоровлю сердечно Вас усіх. Від себе і від імені Туні та Миросі. Гаразд Іван⁸; А за цим словом: **бувайте здорові та майтеся в гараздах⁹; Бажаємо Вам усім трьом доброго здоров'я, веселого настрою¹⁰; Ми заким тримаємося. А за цим словом, **бувайте здорові і мйтеся в гараздах¹¹. У прощальних етикетних висловах Іван Дошівник нерідко згадує членів родини Дениса Онищука: **Бажаю Вам усього добра, міцного здоров'я, Вам, Олесі, Яремкові, Одарці та Омелянові¹²; Бажаємо Вам усім у цьому році **щастя і здоров'я. Окремий комплімент Яремі Денисовичу¹³.**********

³ Підгоренко І. Над Дунаєм (З моїх доброджанських переживань) : [оповідання] / Іван Підгоренко // Час : незалежний, безпартійний часопис. – 1929. – Ч. 167. – 27 квітня. – С. 2-3. – [під псевдонімом І. Дошівник]

⁴ Дошівник І. Без батьківщини : [оповідання] / І. Дошівник // Час. – 1929. – Ч. 293. – 28 вересня. – С. 2-3; Ч. 294. – 29 вересня. – С. 2-3.

⁵ Підгоренко І. Самітник : [оповідання] // Час. – 1934. – Ч. 1544. – 27 лютого. – С. 2-3; Ч. 1545. – 28 лютого. – С. 2-3. – [під псевдонімом І. Дошівник]

⁶ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 12 лютого 1973 // Особистий архів Я. Онищука.

⁷ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 1 серпня 1969 // Особистий архів Я. Онищука.

⁸ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 8 березня 1968 // Особистий архів Я. Онищука.

⁹ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 9 вересня 1959 // Особистий архів

Я. Онищука.

¹⁰ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 20 березня 1963 // Особистий архів Я. Онищука.

¹¹ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 15 листопада 1949 // Особистий архів Я. Онищука.

¹² Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 21 січня 1968 // Особистий архів Я. Онищука.

¹³ Там же.

Рідний край, почуття патріотизму, українська ідея, що була наскрізним стрижнем свідомості Івана Дошівника, слугували стимулом для творчої, науково-дослідницької, педагогічної, громадської діяльності. У творах, спогадах, листах письменник постійно лине до рідного села Банилова, подає історичні факти, пояснює походження назви, відтворює картини побутового життя односельчан, описує краєвиди. Саме відчуття власного національного коріння виформувало індивідуальну манеру творчої праці письменника.

Незгасаюча любов до малої батьківщини, туга за рідним краєм, за його звичаями й традиціями, за родиною є домінуючою в епістолярії Івана Дошівника. Письменник жадібно ловить з різних інформаційних та літературних джерел найменші звістки про рідну землю: Мирося принесла мені Ігора Муравйова «Буковинську повість» по-українськи. Події відбуваються в городі, є й згадка про Чернівці¹⁴. Зафіксована інформація пробуджує в його серці ностальгійні спогади, якими ділиться у листах з товаришем Денисом Онищуком: І в газетах, і в журналах є чимало вісток з західної частини України, з Буковини, Галичини, Закарпаття, і це було для нас найцікавіше...Споминається місцевості Кіцмань, Довгопілля (там народилася Туня), Путилів¹⁵. І з відтінком суму додає: Тільки ніде не споминається моє село (Банилів над Черемшом)¹⁶.

Хоча багато років письменник проживав в Румунії, завжди пам'ятав своє коріння, своє походження. Звертаючись з привітанням до родичів, вживає в етикетній формулі назву рідного села: Дорога Родино! Так пишуть до нас свояки з **Банилова**¹⁷. І доповнює: Думаю, що це добре¹⁸, підкреслюючи цим гордість і втіху від свого походження.

Українець пам'ятає і глибоко шанує своїх родичів і прагне спілкування з ними: Здоровимо сердечно Ваш увесь колектив і бажаємо всяких гарздів у 1967 році. Іван, Туня, Мирослава. P.S. Цей мій двоюрідний брат тільки своїми чорними, гарними очима нагадує мані нашого вуйка Грицька. Може, тому, що я того вуйка пам'ятаю з такими очима, бородою і чорним густим чубом. Хоч, може, він (Євген), мабуть, і не знав про моє існування, поздоровити і від мене¹⁹. У листах Івана Дошівника представлені згадки-описи рідних з України, їхня характеристика, відтворено побутові сценки. Письменник використовує багату

палітру різноманітних описових засобів: Вертаю Вам замітку Євгенія Григоровича Іваницького. Вуйка Грицька я бачив кілька разів, **дуже симпатичний** був чоловік, маму Євгенія бачив раз у тестя Омеляна Ів. Він мешкав тоді у Чернівцях десь недалеко моста, яким переходилося, як ішлося на Горечу. В дорозі до Банилова я скочив на кілька годин до тестя. Там справляли тоді якісь іменини чи день чийогось народження. Була там Грициха, яка зладила була багато всяких самат та упорядковувала стіл. На мене її **зверхній вигляд зробив враження пристойної пані**. Туня пригадує собі, що маленький Євген був у Вашої мамі на вихованню якийсь раз. Ваша **добра** мама навіть **плекала** його, а він завдавав їй чимало труда, був якийсь **неспогазований, дуже неспокійний**²⁰. У листі-відповіді Денисові Онищукові на запитання про особистість Дмитра Макогона Іван Дошівник подає спогади про учительську діяльність Макогона в селі Чорнівці біля Чернівців, пригадує, що його тесть Омелян Іваницький «жив у добрих зносинах з Дмитром Макогоном»²¹ повідомляє, що він є батьком Ірини Вільде, яка «є авторкою видатного роману «Сестри Річинські», перекладеного на кілька мов»²². Іван Дошівник намагається пригадати найтонші деталі, так про доньку Дмитра Макогона Ірину Вільде пише: «Мені слабо пригадується, що вона, перед від'їздом з Буковини, мусила здавати екзамен з історії Буковини та з румунської мови»²³. Такі спогади, їх писемне відтворення є важливими для письменника, адже вони були тим містком, який єднав його з рідним краєм, з Україною. Розмірковуючи про родину, згадуючи усіх своїх близьких та рідних і просто знайомих людей, Іван Дошівник з сумом афористично констатує: Розвіяв нас вітер на всі сторони світу²⁴.

Перебуваючи на чужині, письменник пам'ятає й береже традиції свого народу, намагається їх дотримуватися, хоча не завжди має таку змогу (причини могли бути різні – ідеологічні, матеріальні чи ін.), про що розповідає своєму товаришеві: Як бачу, то Ви маєте нагоду обходити різдвяні свята два рази, раз за новим стилем, то знов за старим звичаєм. Ніби це зле? От маєте нагоду в товаристві забавитися... Ми святкували так, як святкуємо від довшого часу – без куті, без ялинки, але співати «Ялиночко, ялиночко» у Вашій перерібці ми співали. Тай цього року Туня в саме Різдво нездужала²⁵.

(Закінчення на 29 с.)

¹⁴ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 25 липня 1953 // Особистий архів Я. Онищука.

¹⁵ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 20 квітня 1952 // Особистий архів Я. Онищука.

¹⁶ Там же.

¹⁷ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 8 березня 1968 // Особистий архів Я. Онищука.

¹⁸ Там же.

¹⁹ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 19 січня 1967 // Особистий архів Я. Онищука.

²⁰ Там же.

²¹ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 12 лютого 1973 // Особистий архів

Я. Онищука.

²² Там же.

²³ Там же.

²⁴ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 18 грудня 1951 // Особистий архів Я. Онищука.

²⁵ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 12 січня 1958 // Особистий архів Я. Онищука.

Іван КІДЕЩУК

МОНОГРАФІЯ ВОЛОДИМИРА АНТОФІЙЧУКА «ГОЛОС ТВІЙ НІКОЛИ НЕ ЛУКАВИВ»: Михайло Михайлюк в українському літературному просторі Румунії

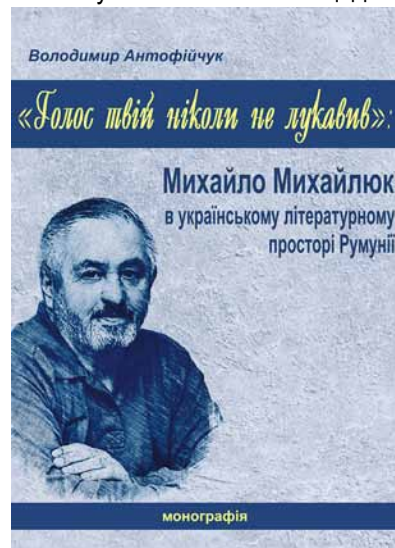
Як завжди, давні друзі стаються нам у великій пригоді своїми внесками в сусідній культури, бо справжній європеець наших днів любить співпрацювати на користь інших культур, як у нашому випадку – української та румунської. Так вірний і щирий друг українців Румунії Володимир Антофійчук, видатний літературознавець, культуролог, просвітянин і педагог, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, професор Сучавського університету ім. Стефана Великого і Почесний доктор цього вищого закладу освіти, відзначений нагородами СУР та колишнього Генконсульства України в Сучаві, разом з нашими побратимами-однокрівниками поклав усі свої творчі зусилля на піднесення української культури на землі Міхая Емінеску, щоб зростала в серцях учнів, студентів та всіх побратимів-українців поетика українського генія-Кобзаря Тараса Шевченка та література наших письменників-українців ідентифікаційним душевним кодом, що продовжує наше життя-буття між братами румунами на землі нашої батьківщини – Румунії.

За роки співпраці із Сучавським університетом (починаючи з 2000 р.) чернівецький культуролог-релігієзнавець видав монографію «Євангельські образи в українській літературі XX століття» (2001), антологію «Святі почуття, закладені в молитву» (2004), допоміг видати асистенті Дженовеві Волощук хрестоматію «Українська література XX ст. 1917-1934 рр.» (2006), розробив для сучавських студентів курси-лекції з історії української літератури від давнини до сучасності. Також видав «Історію української літератури. Кінець XVIII і – перші десятиріччя XIX століття» (2009), навчальні історико-методичні праці для студентів українських відділень Сучавського, Бухарестського і Клузького університетів.

Володимир Антофійчук підтримує плідні зв'язки з українськими письменниками Румунії, він – давній

співпрацівник журналу «Наш голос» та часописів «Український вісник» і «Вільне слово», популяризатор творчості наших авторів на Україні в «Буковинському журналі», видавець маловідомої творчості Сильвестра Яричевського, Дениса Онищука, перших книг Івана Кідешука та Євсебія Фрасинюка, активний просвітител в українському середовищі Румунії, учасник літвечорів, науково-практичних конференцій і ювілейних заходів на честь Тараса Шевченка, Ольги Кобилянської, Сильвестра Яричевського, Сидора Воробкевича, Дениса Онищука, Степана Ткачука, Корнелія Регуша тощо.

А нещодавно видатний літературознавець Володимир Антофійчук, наш улюблений історик та критик літератури, видав у Бухаресті чудову монографію «Голос твій ніколи не лукавив: Михайло Михайлюк в українському літературному просторі Румунії» (Видавництво RCR Editorial, Бухарест, 2019, с. 261) про життя письменника і його творчість: поезію, прозу, критику, публіцистику, про перекладацьку та видавничу працю Михайла Михайлюка і навіть враження побратимів про нього. Монографія синтезована в п'ятьох розділах: I. На життєвих перевалах; II. За образом же і подобою...: поезія Михайла Михайлюка; III. Магма прози; IV. Силуети на тлі епохи у світлі літературної критики; V. Журналістика – професія, і кожний з них надто цікавий новітніми причалами до проблематики творчості, як поезії так і прози, вдалими поглядами видатного професіонала-культуролога. Не менш цікавими є матеріали «Постскриптуму», які містять біографічні елементи, відомості про рідні Руснаки, хату, сім'ю головного героя монографії, людей, які його оточували і чарували дитинство та молодість письменника, про те, що наклало відбиток на творчість письменника, як, наприклад, сусідній цвинтар, де його батько, Ілько-мулер, виготовляв пам'ятники-хрести і пізнавав долю живих і мертвих, місто Серет – перша столиця Молдови, монумент ЮНЕСКО, що недалеко

семисотлітньої Троїцької церкви тощо. Критичний та науково-популярний додаток потужно послугує рецепції творчості Михайла Михайлюка.

Українська література Румунії багата самодостатністю літературних вартостей, яких визнають літературознавці Дан Хорія Мазілу, Магдаліна Ласло-Куцюк, Іван Ребошапка, Лідія Ковалець, Богдан Бойчук і ін., що, власне, і спонукало д-ра В. Антофійчука зайнятися дослідженням творчості невідомих цінителів і майстрів українського слова Михайла Михайлюка, Івана Ковача, Миколи Корсюка, Михайла Трайсти і ін., недостатньо відомих в літературному світі через брак «комплексного дослідження основних смислових та змістових концептів усієї багатогранної творчості» («Мій моральний і професійний обов'язок – писати про українців». До 75-річчя М. Михайлюка, «Наш голос», XXV рік видання, № 255, 2015 р., с. 5). Саме це і зобов'язало створити лицьову монографію, за якою, сподіваюся, слідуватимуть й інші аксіологічні вісники про вершини української літератури Румунії, як зізнався мені близький чернівецький друг Володимир Антофійчук. У цьому аспекті монографія про М. Михайлюка «людину і письменника першої величини» (Галина Тарасюк) потрібна і цікава всім дослідникам українського літературного простору, а біографічні і творчі елементи, які клопітко зібрав дослідник, пояснюють читачам багато змістових і значеннєвих понять про середовище та походження героїв, місця та події, які автор монографії не те що відвідав як справжній натураліст і створив навіть монографію-альбом, але й подав додаткові елементи смислового розбору, з-між яких велику вагу мають релігійні максими.

Аналіз творчості починається, як і годиться, розділом про поезію, символічно названим несподіваною релігійною формулою з глибоким смислом «За образом же і подобою...: поезія Михайла Михайлюка». Молодий 30-літній поет у першій збірці «Інтермеццо» (1971 р.) започатковує етапний «розвиток української поезії Румунії, якісно змінивши її тематичні, стильові і жанрові пошуки», спричинивши появу самобутніх поетів Івана Ковача, Миколи Корсюка, Михайла Небиляка, Івана Онужика тощо (Наш голос, № 284, лютий, 2018, с. 9). Збірка торкається філософсько-екзистенційної теми життя і смерті людини, яка крок за кроком відкриває добро і зло, та не знаходить порятунку. Така поезія визначається постійним переоцінюванням життєвих цінностей і стає закликом «цінувати життя навіть у найменших виявах». Найцікавішою залишається християнська візія (там же с. 9) переступу людини в інший світ – до вічності, чому й не страшно визнати прохання смерті, – ця ідея продовжується і збіркою «Дзвонар», яка висвітлює тему – прагнення до життя, бо дзвони сповіщають різне, коли кличуть до церкви на Божу літургію для їхнього очищення, але

дають вісті і про смерть, тайну-таїн життя, яку людині не розгадати: «Як жити з усвідомленням своєї кінечності?» Ця психічна травма, – зауважує автор, – страшить людину, «Але й робить її людиною», «Адже за образом і подобою Творця» живе вона («За образом і подобою...: поезія Михайла Михайлюка», «Наш голос», № 286, с. 17)».

Проза продовжує основні теми поезії, але й заглиблюється в проблематику життя, дійсного і уявного світів, де герої клопочуться між своїми буденними пристрастями та марністю випробовувань, що не раз засівають надії-безнадії життєвих випадковостей. Так збірки оповідань-образків «Криниця під каменем» (2008), «Синій смуток фіордів» (2010) і так звані трафунки «Заглухий дзвін» (2014) відкривають незбагнений життєвий світ із його красою та «примхами», з портретами простих сільських людей, від батька Ілька-мулера до сусідів, бабусь та дідусів, зразків душевної чистоти, від яких можна позичити людяності, мудрості, доброзичливості, слухності, смиренності тощо. Характерні риси цієї прози, – зауважує критик-аналітик, – дружня мова з теплим гумором, легкою іронією та самоіронією, як зразково вміли поводитися сільські люди та письменник, що вийшов з їх середовища та поважав їх за моральну стрункість як носіїв правди любові і народної мудрості, що ще раз доказують символічні назви книг, які засівають цінностями життя, як та криниця майстра Маноле, де з-під каменя пульсує життєдайна водиця-живиця («Криниця під каменем») або «заглухий дзвін», що донедавна лунав спасальним тоном по селі, а зараз забитий в глухий кут слабне подібно людям, що віддалені від їхнього місця відчувають душевне спустошення, так і речі-святині втрачають чудотворний зов до Бога і до людей. Мотиви дзвону, дзвонаря і дзвіниці, – уточнює автор монографії, – є центральними в поезії («Дзвонар») і прозі Михайлюка і тісно пов'язують небесний та земний світи, оскільки наше існування в цілому залежить від Бога.

Якщо від малої прози «віє споєм» (В. Антофійчук) і поклик до щасливого життя, як, наприклад, і в новелі «Синій смуток фіордів», то його діалогія «Не вір крику нічного птаха» (1981) та «Міст без поруччя» (1988), які пізніше вийшли під одним заголовком «Немилосердні наші ранки» (2001), ускладнюються своїми структурами, світоглядом і темою любові, що переливається з роману в роман, навіть із тими ж персонажами, пов'язаними з автобіографічними спогадами автора, альтер-его героя Михайла Дорунди, який переживає грізні життєві драми, постійно шукаючи самого себе, та опам'ятовується після серцевого нападу у лікарні, усвідомлюючи, що життя – це «міст без поруччя», і будь-коли людину чекає падіння/прозріння, яке повертає герою самого себе.

(Продовження на 16 с.)

ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ

Союз українців Румунії

Комісія з питань культури Союзу Українців Румунії

організують III-ю Міжнародну наукову конференцію «Українці Румунії: Історія, сучасність та перспективи», яка відбудеться 8-10 листопада 2019 р. в Бухаресті.

На конференції обговорюватимуться питання, пов'язані з історією, етнографією, політологією, антропологією, мистецтвом, освітою та культурою українців Румунії.

Просимо Вас до 20 жовтня 2019 р. надіслати нам назву та анотацію Вашої доповіді. Водночас, для включення Вашої статті до III тому «Українці Румунії: Історія, сучасність та перспективи», просимо Вас надіслати нам остаточний її текст до 8 листопада 2019 р. (trona2007@gmail.com)

Робота повинна відповідати наступним техно-редакційним стандартам:

1. Ключові слова англійською, румунською, українською мовами (мінімум 5 слів).
2. Резюме англійською мовою, близько 15 рядків, включаючи переклад назви на румунську та українську мови.
3. Текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 12 кеглем, через 1,5 інтервали, верхнє і нижнє поле – 2 см, ліве 2,5 см, праве – 1,5 см; рекомендовано мінімум 10 сторінок.
4. В кінці роботи розміщується використана бібліографія.
5. Фотографії подаються у форматі JPG або TIF.

Союз українців Румунії забезпечує проживання учасників заходу (нічліг та харчування). Транспорт учасників за власний рахунок.

Оргкомітет

МОНОГРАФІЯ ВОЛОДИМИРА АНТОФІЙЧУКА

«ГОЛОС ТВІЙ НІКОЛИ НЕ ЛУКАВИВ»:

Михайло Михайлюк в українському літературному просторі Румунії

(Продовження з 15 с.)

Дилогія Михайла Михайлюка, як відзначає Володимир Антофійчук, – «це складний і болючий роздум про людську конечність», що робить нас людьми, або закидає у тяжкі страждання, коли «на одинці із собою/ на мості без поруччя» (М. Михайлюк) людина усвідомлює «немилосердність» правди, хоч і смертельної.

Поет і прозаїк Михайло Михайлюк за манерою письма наближається до традиції класиків, але й новітній подих у нього сильний не лише з ідейно-філософських точок зору екзистенціалізму та імпресіонізму, стверджує автор монографії, демонструючи широкотвірність М. Михайлюка і його новітнє світосприйняття, запозичене від певних європейських філософів чи-то письменників, яких він оцінював ще з молодих літ.

Михайло Михайлюк використав свій потенціал культури в аналізі творчості сучасників критичними есеями «Слово про слово. Думки про українську поезію Румунії» (1983), бо початки молодих чи старшого віку поетів турбували молодого критика, що зрікався декламативності типу О. Мельничук, вимагаючи від молодого

покоління шукати поетичні форми метафоричного означення, як це прекрасно зуміли робити С. Ткачук, І. Ковач, М. Корсюк, Ю. Павліш, П. Романюк і ін. Молодий тоді редактор «Нового віку» своїми статтями і матеріалами в тодішніх «Обрях» вплинув на високоякісну течію української літератури Румунії, яка дивує й зараз своїми вершинами і красою.

Взагалі, невпинна праця публіциста, редактора-видавця і перекладача з румунської літератури, його літературно-критичні статті залишаються зразковими як і підготовлений ним і виданий у 2007 році «Кобзар» Тараса Шевченка – всім нам на втіху і користь.

Монографія «Голос твій ніколи не лукавив: Михайло Михайлюк в українському літературному просторі Румунії» – це зразкова книга про життя і творчість невідомого письменника, що вірно служив і служить на ниві української культури власними цінними внесками, про які має знати Україна та українська діаспора, разом із працями про інші вершини української літератури Румунії, які планує видати наш чернівецький друг, видатний науковець Володимир Антофійчук на користь нашим читачам, шанувальникам українського слова.

Ігор ФАРИНА, Україна, член НСПУ, лауреат премій імені братів Лепких та Пантелеймона Куліша

ЗАГЛЯДАЄ У ДУШУ МОЛОДИЙ ПРОМІНЬ

(Лариса Михаєла Трайста. Калинова душа моя. – Поезії. – Бухарест: RSP Editorial, 2019. – 114 с.)

Якось потрапили до мене вірші поета, який живе у США, але народився в Україні. Двоє відчуття від сприйняття текстів. З одного боку вражали філологічна філігранність написаного і літературна вишуканість у подачі думок. І водночас повіяло якимось холодом. Чи не тому, що в творах на поціновувачів красного письменства «тиснув космополітизм думання»? Що вдієш, коли такі письменники ніяк не можуть втямити, що читачів цікавить не тільки новизна словесних конструкцій, а й ментальні особливості, котрі завжди були дуже важливими для їхніх навчителів.

Чи можна цей факт проектувати на творчість більшості поетів, котрі пишуть українською мовою, але живуть за межами нашої держави? Мабуть, що так. Але з однією поправкою. Віршарі з цих країн сповідують загальнолюдські цінності, але ніколи не забувають про корені рідниси. Саме турботою про неї пройняті й україномовні поезії Лариси Михаєли Трайсти з Румунії.

Це друга книга молодої письменниці. І мене вона зацікавила кількома моментами. По-перше, в даному випадку маємо справу з віршотворчістю, а перед тим була книга прози «З дідусевої скарбниці». Отже, різножанровість, яка так цінується у літературному світі і так багато говорить про творчий потенціал особистості. По-друге, мені по-людськи цікаво, як у слові відгукуються ментальні та вікові особливості людини, котра суміщає у собі тугу за материковою батьківщиною і знання реальності світу, у якому живе. По-третє, авторка походить з літературної родини, бо її батько – відомий письменник Румунії Михайло Гафія Трайста, про одну з книжок якого свого часу відгукнувся у «Буковинському журналі». В даному випадку мене хвилює читання про передачу думання на генному рівні, хоч тут є суспільні і часові чинники.

Тож після оцих узагальнених міркувань перейдемо до конкретного видання. І спершу, очевидно, скажемо про те, що вірші пронизані почуттям любові. Звісно, дехто почне говорити, що авторка таким чином штучно обмежує творчий діапазон. Але, як на мене, таке «глибокодуміє» не витримує серйозної критики. Адже через любовно-інтимне дзеркало можна показати громадянськість, філософічність та пейзажність думання, що і маємо в цих поезіях.

Розумію, що декому такий висновок здається вихлюпом емоцій літературного критика. Тому свої розмірковування спробую підкріпити конкретикою книги. Скажімо, ми звикли стверджувати, що у віршах має вільно дихатися «населенню» книги, до якого належать рослини і дерева, птахи і звірі, зірки і небесні світила, тощо. А хіба у «Калиновій душі моїй» існує щось інше? «...а ревнивий підсніжник похилив голівоньку», «Ароматна філософія старих лип», «Білокрилі чайки розчісують скуповжене повітря», «Там тіні предків і Митришині кози на зеленому моріжку», «Бляшаний півень кукурікає на зорі», «По твоєму сліду біг місяць».

Коли вглиблюватися свідомістю у ці та інші цитати, то стає зрозуміло, що їх не існувало б без метафоричності висловлення думки, тим паче, що це – непоодинокі приклади. Ось: «Дідусева коса закохалася у бабусин кужіль», «Перев'язують рани п'яних бульварів промені сонця», «Сумні сурми журавлів плывуть в онімилій вирій».

Та на доцільність слововираження «працюють» не тільки метафори. У невеликій за обсягом книзі верлібристики вистачає і вдатних порівнянь, які діляться на частини. До першої віднесемо вірші цього тропу з використанням сполучників. «Ночую в ліжку, як в труні», «Перетинаю вулицю, мов лорд», «Пустий вокзал немов альтанка». А поряд з такими простими порівняннями – онні без сполучників. «Ранки мої – напризи в білих простирадлах», «Війна – не кохання, щоб в ній гинули всі», «Твій цілунок – мотузка навколо шії».

Позитивну роль у сприйманні текстів відіграють й епітети.

Особливо тоді, коли їх можна надбати чи не на кожній сторінці: «катакомби пораненої душі», «граматика кохання», «жменя вечорів», «березневі очі», «криниця мовчання», «словник часу», «фортеця мого дитинства». Чарівності додає і слововживання. Це – якась дивовижність! Поряд з неологізмами існують рідковживаності та діалектизми. Приміром, новотвори літер живуть у таких словцях, як: «барвістокрилі», «коханополонена», «блакитнохмарі». Незвичайність створює рідковживаність типу «ранкування». Зауважую ще один момент, у текстах віршів авторка нерідко використовує фрагменти пісень. Але не у вигляді народних пісень, тексти яких викладені близькою до літературної мови. Тут переважає говірковість: «зеленуй», «зоряйте», «корняти», «легіники», «яблученько»... Коли вже зачеплено так звану пісенну

тему, то, мабуть, варто піти далі, наголосивши на важливості занурення особистості у фольклорну стихію, її вплив на лінгвістичну особистості. Очевидно тут має рацію Міхаєла Гербіл, коли у післяслові до книги віршів молодої українки з Румунії говорить про це, стверджуючи переплетіння народнопісенної поезики та англійської мови. І головним тут те, що сув'язь виглядає дуже органічно.

Такий у даному випадкові є лише один культурологічний акцент. А потребує уваги й інший. Поціновувачі красного письменства, очевидно, помітили, що в одному вірші згадано великого українського поета Тараса Шевченка, а в іншому за епіграф взято слова румунського класика Міхая Емінеску. Зауважу, що в обох випадках все звучить природно. На тлі поєднання двох культур – магічність сприймання.

В розмислах про поетичну книгу молодої письменниці з Румунії на цьому не ставлю крапки. Радше доцільніше говорити про недовомленість критика. Кожен може доповнити нами викладене і своїми розмірковуваннями. Та й ніхто (навіть сама авторка) не може передбачити розвиток віршомислення. Чи не ця тасмичність приваблює?

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

СЬОМІЙ ТОМ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ ВІД УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ФОНДУ

Побачив світ сьомий том із десяти томного зібрання творів Ольги Кобилянської. Його вихід став можливим завдяки гранту від Українського культурного фонду на майже 400 тис. гривень, який здобула група науковців Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

До видання увійшли повісті «Через кладку» та «За ситуаціями», які органічно вписуються в низку творів письменниці, присвячених темі з життя інтелігенції, зокрема долі жінки та її емансипації («Гортенза, або Нарис з життя однієї дівчини», «Доля чи воля», «Картина з життя Буковини», «Вона вийшла заміж», «Людина», «Царівна», «Ніоба»). За своїм внутрішнім складом, за морально-етичними цінностями і прагненнями вирватися з тенет старосвітських поглядів на роль жінки в суспільстві героїні Ольги Кобилянської майже тотожні, проте кожна з них наділена індивідуальними рисами вдачі, які по-своєму демонструють найкращі духовні якості жінок. У феміністичних повістях відбилися обставини особистого, родинного і творчого життя Ольги Кобилянської. Критика неодноразово вказувала на автобіографічність цих творів, персонажі яких значною мірою нагадують життєві умови і своєрідність поведінки самої авторки, її рідних, друзів і знайомих.

Видання повістей «Через кладку» та «За ситуаціями» супроводжується історико-літературним коментарем, в якому подано відомості про дату написання, історію виникнення творчого задуму та його реалізацію, представлено оцінки творів тогочасною критикою, прокоментовано наявність автографів, першодруків і пізніших основних передруків, а також вказано джерела, за якими твори оприлюднено. У публікації повістей збережено особливості художньої мови письменниці, її лексику й синтаксис. При цьому дотримано сучасних норм пунктуації. У кінці тому подано пояснення малозрозумілих і рідковживаних слів. Тексти обох творів подано за першодруками.

¹ Кобилянська О. Лист до Осипа Маковей від 7 вересня 1901 р. // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 489 – 490.

Повість «Через кладку» датовано за автографом і текстом першодруку: «Чернівці, в жовтні 1911 р.». Уперше її опубліковано в «Літературно-Науковому Віснику» за 1912 р. (т. LVII – т. LX, кн. 1 – 12). Автограф твору зберігається у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 14, № 24).

Від виникнення задуму до публікації повісті минуло більше десятиліття. У листі від 7 вересня 1901 р. Ольга Кобилянська нагадувала Осипові Маковей про обіцяні ним матеріали для свого нового твору. «Я

розпочала довгу повість, але не можу без нотаток писати. Не думайте, що се має бути якась новелка до гербати, буде се праця поважна, як «Земля», лише з інтелігентного життя. [...] Що я Вас у повість умістити хочу, я Вам вже писала. [...] Кажуть – з життя руської інтелігенції не можна повісті писати. О, можна, можна! [...] Напомацки мені тяжко Вас вірно окреслити, бо видите самі, що хоч як у мене уважні руки, а все я можу якесь дуже болісне місце у Вашій душі натрафити і Ви будете поранені. [...] Ви страшенно тяжкий матеріал! До Вас треба розуму, поезії, передчуття (о, передчуття дуже много), дуже тонкого чуття і

супокою. Ви з подвійної маси сковані. Одна – се та, що її життя твердими молотами збила, а друга, що Ви її від природи маєте. Ніжна, вразлива і м'яка. І виробили собі божиська людину і поставили в життя. Одним на злість, а другим на потіху. [...] Від часу, як я писала «Царівну» і інші новели з інтелігентного життя, я багато дозріла. Тепер мені не страшно за поважні речі братися. Мені здається, я досі не була поступова і не мала отвертих очей; і про дитинні літа хочу я писати. І Ваші, і мої, і других!»¹

Очевидно, Осип Маковей не надіслав письменниці нотаток з власного життя, і тому вона відмовилася від задуму розпочати повість з дитячих років свого героя. Інші обставини також перешкодили роботі над повістю. Кілька разів мінявся задум твору, доки

повість не постала в остаточному вигляді. З чернеток дізнаємося, що письменниця мала намір назвати повість – «Павучок», а епіграфом до неї взяти перший рядок з поезії О. Олесея «Айстри» – «Опівночі айстри в саду розцвіли»².

З автобіографічних листів «Про себе саму» Ольги Кобилянської стає відомо про час виникнення творчого задуму, основне проблемно-тематичне спрямування повісті та причини її пришивдшеного завершення: «... Я від написання «Царівни» (1895 р. – В. А.) носилася все з думкою написати подібну до неї повість, лише з тією різницею, що герої її стануть духовно вище, думкою засягнуть далі й глибше, як герої першого оповідання. Поволі збирала я собі до того оповідання матеріали, так сказати б – приготувалася до цієї праці. Може, була б її ще й не написала, та невимовна смерть мого дорогого, незабутнього брата Володимира, який був у родині, з котрим я іноді говорила про дещо з своїх думок і планів, – пхнула мене до скоршого написання того оповідання»³.

Час написання повісті – надзвичайно складний з психологічного погляду період життя Ольги Кобилянської, зумовлений її хворобою і, особливо, тяжкою втратою – смертю брата. У листі до Олександра Барвінського від 17 грудня 1909 р. письменниця зазначала: «Про теперішнє своє життя можу Вам лиш стільки сказати, що воно пливе в дуже вузьких рамцях. Дуже багато винна в тому моя колишня недуга, котра і тепер ще дається взнаки, а останній удар котрої я перенесла з утратою мого найдорожчого, наймолодшого брата, що помер мені сього літа в 31 році на грудну недугу – чоловік незвичайної інтелігенції, доброти і ніжності, що був не лише моїм братом, а найтоншим і найщирішим приятелем моєї душі, моїм дорадником, а на будуче і оборонцем-«батьком»... (мій батько вже 83 роки числить!). Той удар позбавив мене чи не всього могого «я», і всього гарного і ясного, що мала я в житті. Тепер я лиш вегетую (тобто животію. – В. А.) і коли і забралась я знов до якоїсь нової праці, то лише одиноко під впливом його (брата. – В. А.) пам'яті,

котрому праця була в житті – все і всім і котрого остаточно і сама пожерла»⁴. Згодом, коли вже повість почала друкуватися, письменниця згадувала: «Жодне оповідання не писала я в таких прикрих хвилях, як отсе, не боролась, трудилась стільки часу, щоб могла поставити на папір [те], що під перо тиснулося, [...] повість, котру писала я всією повагою моєї істоти, ба з почуттям, що се вже остання моя праця»⁵.

Дошкульна недуга і прикрі обставини життя уповільнювали написання повісті. Тому тільки в середині лютого 1912 р. Ольга Кобилянська отримала першу книгу т. LVII «Літературно-Наукового Вісника» з початком публікації повісті «Через кладку». Але очікувана радість від оприлюднення твору змінилася бурхливою реакцією авторки, невдоволеною недбалою коректурою. «...Ганебне друкування! [...] Се відбрало мені цілком охоту друкувати надалі свої писма в Літ[ературно]-Науковому Віснику. [...] Для мене нема гіршої прикраси, як друкована праця, повна з похибками. Мене се доводить до розпуки!»⁶ – справедливо обурювалася вона. Справді, текст публікації ряснів коректорськими недоглядами, грубими помилками, пропущеними словами, перекинутими реченнями тощо. У фондах Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської зберігається першодрук твору з численними правками письменниці.

Невдовзі з'явилося і перше окреме видання повісті (Київ – Львів: Українсько-Руська Видавничка Спілка, 1913. – 384 с.). Очевидно, ним опікувався Микола Євшан. У листі до Ольги Кобилянської від 23 березня 1913 р. він писав: «Через кладку» повинна вже бути готова і незабаром вийде. Я сподіюся бути з початком цвітня в Києві, то допилюю сеї справи і постараюсь, аби Вам примірники в свій час вислано. Хочу написати про сю повість, як вийде, окрему статтю в «Українській Хаті». Дай, Боже, щоб удалася – в останні часи мені нічого не вдається, і я з себе страшно невдоволений»⁷.

(Продовження на 20 с.)

**Брат Ольги Кобилянської
Володимир, якому
письменниця присвятила
повість «Через кладку»**

² Див.: Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 4. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 509 – 510.

³ Кобилянська О. Про себе саму (Автобіографія в листах до проф. д-ра Степана Смоль-Стоцького) // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 241.

⁴ Кобилянська О. Лист до Олександра Барвінського від 17 грудня 1909 р. // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 609 – 610.

⁵ Кобилянська О. Лист до [«Літературно-Наукового Вісника»] від 21 лютого 1912 р. // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 614.

⁶ Кобилянська О. Лист до [Літературно-Наукового Вісника] від 21 лютого 1912 р. // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 614.

⁷ Євшан М. Лист до Ольги Кобилянської від 23 березня 1913 р. // Центральний державний історичний архів м. Львів. – Ф. 14, № 1098.

СЬОМІЙ ТОМ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ ВІД УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ФОНДУ

(Продовження з 19 с.)

А по виході твору в світ критик зазначав: «Ще хотів Вам, Високоповажана Пані, подякувати як один з тих, що читають і люблять Ваші твори, за повість «Через кладку». Я Вам вже писав колись, що чулося зобов'язаним до особистої подяки Вам, читаючи Ваші твори: вони мені дають так багато гарних, чистих і високих настроїв! А отсе я прочитував другий раз «Через кладку» і віддихнув воздухом вищого світа, неначе серед турбот буденного життя»⁸.

Першу публікацію повісті «Через кладку» тодішня літературна громадськість зустріла досить прихильно. Як підкреслював один із рецензентів, це твір, який нагадує кожному про його «головний обов'язок»: боротися «за свою красну душу», це твір, який «відграничує тебе від «всього голосного, болючого, негармонійного, охороняє твою душу, але й вимагає, щоб ти був добрий, щоб ти боровся за свій зміст, за свій розвій, щоб ти викидався на ту дику скалу, де віє свіжий вітер, і душа може бути оновлена і чиста. Се зміст усієї творчості Кобилянської»⁹.

Водночас поряд із похвалами творів адресувалися і зауваження, які стосувалися його змістової організації, невмотивованості поведінки деяких персонажів і протиставлення «аристократизму і мужицтва», розтягнутості викладу, численних коректорських недоглядів тощо (див.: лист Лесі Українки до Ольги Кобилянської від 21 березня 1913 р., рецензії Миколи Євшана, Михайла Мочульського, Михайла Могилянського та ін.).

Критика на адресу повісті викликала в Ольги Кобилянської деяке занепокоєння. «Чи подобалася Вам моя повість «Через кладку»? – запитувала вона Христю Алчевську. – Якось, здається, вона людям не дуже всмак; ну, то я не борзо, мабуть, напишу щось свіжого. Не маю сил і фантазії»¹⁰. Втім, якою була реакція письменниці на критику повісті «Через кладку» в кожному конкретному випадку, наразі невідомо. Виняток тут складає хіба що стаття Василя Сімовича, в якій повість «Через кладку» названо найслабшим твором Ольги Кобилянської¹¹. Сама письменниця критики не прийняла, зауваживши: «Це моя улюблена праця, дарма, що Василь Сімович

називає її «найслабшим» твором Кобилянської. Та він стоїть тепер зовсім під впливом В. Винниченка, а що Винниченко є і був усе противником наряду і способу моїх писем, то я й не дивуюся, що він так говорить. Мені деякі дуже гарні й образовані люди дякували сердечно за написання того твору, а деякі перечитували його по кілька разів»¹².

Справді, повість «Через кладку» належить до тих творів, які навіть дуже прискіпливий читач включити до своєї улюбленої лектури. У її центрі – «мужик з аристократичними поглядами й вимогами» Богдан Олесь. Від його імені ведеться оповідь, побудована у традиційній для творчості Ольги Кобилянської формі щоденника. Богдан домігся успішної кар'єри, але не здобув особистого щастя. З віком він усе гостріше усвідомлює беззмістовність прожитого й набутого. У пошуках своєї дороги, своєї життєвої мети він закохується в Маню Обринську і це рятує його. «З природи інтелігентна й одарена», «донька чесних родичів і сама чесна», «гербова аристократка» з неможливої родини, Маня Обринська наполегливо докладає усіх зусиль, щоб «бути свobodною (тобто незалежною. – В. А.), удержуватись своєю власною працею». Врешті-решт Богдан і Маня після тривалих випробувань долі здобувають право стати подружжям. Але повість «Через кладку», як доводив Микола Євшан, – «се не оповідання любовної інтриги, а життєва драма, боротьба людей, які знають чи відчувають взаємну любов до себе, але не можуть зійтись разом. І коли, накінець, вони подають собі руки, то не тому, що люблять одно другого, а тому, що достроїли свої душі, що перейшли життєву пробу і вибороли всі перешкоди в собі»¹³.

Одне з найважливіших у повісті «Через кладку» полягає в показі людей нового типу, до яких належить Нестор Обринський, напрочуд наполегливий у власному вдосконаленні, щоб сповна віддатися праці на користь свого народу. Саме через його образ письменниця багато в чому розкриває суть національно-культурної проблеми українства. Нестор готує себе до політичної діяльності з тим, щоб серед його співвітчизників «було якнайбільше глибокої поважної інтелігенції», «інтелігенції національно-куль-

турної». Найбільше його хвилює те, що українець «не прийшов ще навіть до пізнання своєї власної сили через призму правдивої інтелігенції – культури до пізнання, може, й великого призначення свого народу. Взагалі говорячи, ми є народ, що ще себе не віднайшов». Крім того, письменниця порушує проблему, яка неодноразово піднімалася в її творчості, – проблему пам'яті свого роду. Одна з героїнь повісті під впливом Нестора Обринського з гиркотою констатує: «Кожний народ гордиться своєю шляхтою, лиш один українець відокремлюється чи не на силу з того вінка окрас, неначе це була марнота – мати значних предків і почувати в собі шляхетську кров. [...] Будь-що-будь повинні ми й над тим застановитися, чи не було б добре узнати й плекати, як цінну, і силу шляхетства не лиш душі, але й імені, себто піддержувати невмирущість пам'яті тих предків, що надали своїми героїськими вчинками славу й блиск своєму імені».

Повість «За ситуаціями» датовано за текстом першодруку: «1. XI. 913. Чернівці». Уперше твір надруковано в київському журналі «Українська хата» за 1913 – 1914 рр. Автограф його не виявлено.

В автобіографічних листах «Про себе саму», адресованих професору Степанові Смалю-Стоцькому, Ольга Кобилянська стверджувала: «За ситуаціями» я написала під враженнями гри одної великої драматичної акторки, котра тепер виступає, коли ще жиє, лише в кіно, а то Асти Нільсен. Праця мала бути й їй присвячена. Ах, дорогий пане доктор, в тій праці стільки гарних, безсловесних, мною пережитих хвилин! У ту новелу вложила я послідні лілії своєї душі і молодих іще почувань. Характер героїні, трохи несамовитий і, як німці кажуть, «bizar» (хімерний. – В. А.) – як окреслила його до такого ступеня, до якого мусив був розвинути. Писала я ту новелу з такою силою чуття, що, викінчуючи її, я цілий вечір плакала»¹⁴.

Коментуючи це повідомлення, визначний дослідник творчості письменниці, директор Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської Володимир Вознюк слушно зауважив: «Те, що гра А. Нільсен дуже імпонувала О. Кобилянській, свідчила фотографія датської кіноактриси. Промандрувавши разом з письменницею ще кількома чернівецькими оселями, вона зберігається нині в меморіальному музеї. Але житейські колізії, як можна здогадуватися з автобіографії, були взяті з

реального життя, і виповнені власними почуттями авторки»¹⁵.

Важливішими в цьому плані видаються свідчення сучасників Ольги Кобилянської – професора Василя Сімовича та педагога і літератора Степанії Садовської. Перший з них стверджував: «Родина Юстинів Пігуляків, сусідів Кобилянської, змальована в повісті «За ситуаціями», а головна героїня твору добре відома кожному чернівецькому українцеві»¹⁶. Значно ширшу інформацію, наповнену цікавими подробицями, подала Степанія Садовська: «Працюючи над повістю «За ситуаціями», Кобилянська часто запрошувала мене вечорами в свою кімнату, розпитувала про навчання в університеті, про ставлення викладачів до студентської молоді, цікавилась моїми поглядами. Як відомо, повість «За ситуаціями» була написана під впливом вражень письменниці від гри артистки Асти Нільсен, однак справжнім прототипом героїні була піаністка Віденської консерваторії Наталка Пігуляк. В образі батька молоді героїні-піаністки Аглаї ми впізнаємо художника Юстина Пігуляка. Кобилянська довго жила в сусідстві з родиною художника, була завжди там бажаним гостем і дружила з його доньками. Як розповіла мені згодом сама письменниця, вона зачерпнула життєвий матеріал до повісті «За ситуаціями» з сім'ї Пігуляків. Піаністка Наталія Пігуляк була дуже вродливою дівчиною з високорозвинутим інтелектом. З нею часто в моїй присутності Кобилянська вела розмови, цікавилась умовами студентського життя Відня. Пригадую такий епізод. Якось Ольга Юліанівна прийшла з міста дуже схвилювана. Вона розповіла нам, що на неї накинута Наталя мати, яка, прочитавши повість, пізнала в ній свою дочку та відносили у сім'ю»¹⁷.

На вихід у світ повісті «За ситуаціями» Микола Євшан відгукнувся неоднозначно в її оцінках рецензії, опублікованій у львівському часописі «Шляхи» (1918, № 1, с. 88 – 93). З одного боку, він називав твір «визначною появою в нашій літературі», а з іншого, – висловлювався про нього як «справді блідий», «не виношений під серцем до кінця, не виношений до того часу, коли його написання стає творчою konieczністю». У такий же спосіб охарактеризовано й образ головної героїні Аглаї-Феліцітас: і як «чи не найкращий жіночий тип і чи не найвища струна» у творчості Ольги Кобилянської, і як не викінчений образ.

(Закінчення на 29 с.)

⁸ Євшан М. Лист до Ольги Кобилянської від 25 червня 1913 р. // Центральний державний історичний архів м. Львів. – Ф. 14, № 1099.

⁹ Євшан М. Через кладку (Про найновішу повість Ольги Кобилянської) // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика / Упор. Н. Шумило. – К.: Основи, 1998. – С. 484.

¹⁰ Кобилянська О. Лист до Христі Алчев-

ської від 2 березня 1913 р. // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 618.

¹¹ Див.: Сімович В. Ольга Кобилянська // Сімович В. Праці: У 2 т. – Т. 2: Літературознавство. Культура. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – С. 210.

¹² Кобилянська О. Про себе саму

(Автобіографія в листах до проф. д-ра Степана Смалю-Стоцького) // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 241.

¹³ Євшан М. Через кладку (Про найновішу повість Ольги Кобилянської) // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика / Упор. Н. Шумило. – К.: Основи, 1998. – С. 485.

¹⁴ Кобилянська О. Автобіографія в листах до проф. д-ра Степана Смалю-Стоцького) // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – Т. 5. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 241 – 242.

¹⁵ Вознюк В. Буковинські адреси Ольги Кобилянської / Володимир Вознюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – С. 113.

¹⁶ Сімович В. Будні і герої Ольги Кобилянської // Сімович В. Праці: У 2 т. – Т. 2:

Літературознавство. Культура. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – С. 227.

¹⁷ Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. – К.: Держлітвидав України, 1963. – С. 377.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

УКРАЇНСЬКА РОМАНІСТИКА РУМУНІЇ: ТРИЛОГІЯ КОРНЕЛІЯ ІРОДА «СВЯТО»

(Продовження з № 301)

Образ Ілаша Доріна у романі *Передодень*

У центрі роману *Передодень* стоїть образ Ілаша Доріна – селянина-господаря, справжнього, невтомного трудолюба. Великою силою емоційної наснаженості, психологічною переконливістю позначені думки і дії Ілаша Доріна в зв'язку з одним чи іншим ділом, а також завдяки майстерності автора кожний з етапів життя героя виразно постає перед читачем у розкритті його внутрішнього світу.

Корнелій Ірод вдало портретизує Ілаша Доріна парубком – одним із перших п'ятьох-шістьох парубків Златни: невисокий (на цілу голову нижчий від майбутньої своєї дружини Івони), головатий, набитий, мов міх, з довгими по коліна руками, але на його приємному обличчі з дівочим рум'янцем завжди палала весела усмішка, і чисті зелені очі щиро дивилися на людей. Працьовитий, збудував хату, після повернення з війська, пофарбував ганок, поставив підлоги, навіть у хоробах і коморі, підняв стодолу, засадив молодими деревцями старий сад і почав шукати собі пари, бо мав і чотири фальчі землі і добрий клин букового лісу. Багатшими від нього були Скрипей, Волошка, Дрішко і пан Прункул, але в Златні було і таких, що землі не мали зовсім, як Кишка, Горбач, Пантелей або Івасюк.

Другий етап життя героя починається, коли він закохується в Івону Фількову з Килибанчини. Але перед тим він постає перед читачем вимогливим парубком, який довго вибирає для себе дівчину, не може рішитись, а то навіть вередує, а батьки, які втратили всю надію, починають хвалитися, що вони не віддали б свою «доцю» за Ілаша нізащо в світі: «Адже, хоч і багатий, Ілаш скупий, злий, а до того ще й низький, що ледве їй до пупа сягає».

І враз, на танцях, Ілаш закохується з першого погляду в Івону, коли її побачив – «... з подиву аж

остовпів: Файна дівка!.. Хіба це та сама Івона, повна прищів, на яку я й не дивився перед тим, як іти до війська?.. Ростуть дівки!»

Ілашеві байдуже, що Івона кохає Петра Горбача, а не його, що вона не златнянська, а килибанська. Йому байдуже й до людських докорів, бо, взагалі не слухає, що говорить про нього село: «Що кому до того, що він полюбив килибанську, а не тутешню? Земля? Маєток? А що, коли над всім пануватиме стороння, не златнянка? Адже господарство його, і тільки він може ним розпоряджати, як хоче, а не хто інший!»

Для Ілаша, певна річ, не перепона Петро Горбач, який ще ні військо не відслужив, не перепона ні те, що Івона не кохає його, а єдиною перепонаю є Філько, батько Івони, який міг би не погодитись віддати дочку за нього. «Що тоді зробиш?» (питає його Кулунь). «Вкраду!» (відповідає рішуче Ілаш).

Таки того вечора він іде сам до сусіднього села, щоб зустрітись з Івною, але за цей вчинок ледь не платить життям. На нього нападають Петро Горбач з братами Бобешками і б'ють кілками, топчуть ногами, колють шилом, поки не втрачає свідомість. Знахарці Гуцулці вдається повернути Ілаша з того світу, бо «він бував то на цьому світі, то на тому...», але «втративши стільки крові, було видно, що Ілаш змарнів, що в його костях засіяла якась неміч, що його рухи стали млявими й непевними. Але за блідим обличчям, за синцями очей крився сум, невимовний, тривожний сум...»

Спочатку Ілаш не погоджується миритися з Горбачем, бо це означало б добровільно віддати Івону Горбачеві: «Виходить, Ілаш Дорін вчепився Горбачевої коханки. За це Горбач побив його, мало в гріб не загнав! Значить розуму навчив... Потім помирився й послав старостів до Івони!.. Гарно!.. правда? А хто ж Горбач? Пуцверінок якийсь! Жебрак ще до того! А я, сказано, вже військо відбудув, скоро між газдами числитимусь...»

Коли Ілаш погодився миритися з Горбачем, який прийшов до нього з Івоиним батьком, Ілаш попереджує їх, що помиріння має «тверду ціну», і щоб

вони не пробували знижувати її, бо він не попустить: «Ціна миру – Івона! Ми помиримось тільки, якщо ти відчепишся Івони і якщо ви, бадіку, згодитесь віддати мені її за жінку!» Ілаш вимовляв слова упевнено, рівно, нагинаючи на кожне слово, щоб Філько добре зрозумів, що вихід один – він мусить віддати йому Івону! А щодо Горбача: «Ілашева впевненість повністю виключила його із своїх рахунків...» Навіть коли старшина Балан, шеф місцевого посту жандармів радить йому написати на Горбача скаргу і помститися, а коли того судитимуть за пана (Петро Горбач, надіючись вибратися зі злиднів і не втратити Івону, нападає на Пана Прункула, якого ледь не вбиває), додають і за його скаргу, Ілаш відмовляє: «Ні, пане шеф, я скажитись не буду, бо не маю за що...»

Хоча в цьому уривку Ілаш постає в іпостасі милосердного християнина, готового прощати гріхи ворогові своєму, навіть заступаючись за нього, насправді воно не так. В наступних рядках наратор відкриває справжні його почуття: «Байдуже йому, що Горбач сидітиме хтозна-скільки в тюрмі. Гризло його тільки те, що вже нема від кого відбирати Івону, бо в нових обставинах, коли зникла головна перепона, вона, можна сказати, вже належить йому, але все пішло без опору, без сутичок і без можливості повчитися Горбача розуму і натішитись такою насолодою...»

Окрім того, що не міг помститися Горбачеві, Ілаша непокоїло й те, що Філько може відмовити йому – раз Горбача не має, може цього вчепитись. «Хай Петро, – скаже, – вернеться...» Тому, коли Філько сказав йому, що згідний віддати Івону за нього, Ілаш засторовив з пляшкою в руці. Спочатку не довіряв своїм вухам, а потім розгубився, коли здав собі справу, що на таку незвичайну вістку треба щось сказати. «Але що саме? Дякувати Фількові? Або збрехати, що він надіявся такої відповіді... Чи прямо запитати, коли старостів посилати?...» Він не хотів, щоб Філько зрозумів його неспокій, що він боявся відмови, бо це надало б його майбутньому свекрові небажану вищість. А вищість повинна завжди бути тільки на Ілашевій стороні, але після кількох чарок кминової (нової нечуваної горілки, яку корчмарка Міхалина десь пристарала), він ледь не вигукує: «Та за те, що мені сказали, варта пити цілий тиждень!», після чого починає натякати Фількові, що в Івони не має охоти виходити за нього.

«– На всяк випадок, запам'ятай, Ілаше, що жінка не бита, як коса неклепана! Будь здоров! – випив Філько до дна».

Фількові повчання нічим не разили ні Ілашевих почуттів, ні його логіку, ні плани сімейного життя. «Може, тільки що до бійки не вгадав (...) А бити жінку тільки так, щоб була клепаною косою, не дуже пасує... Ну, якщо йдеться про тяжку провину – інша річ! Можна тоді й вибити її. Навіть потрібно!»

«– Хай трохи вона відійде... Знаєш, вчора я попарив їй трохи зад... – засміявся Філько. – Таке вперте! Через два-три дні, чуєш? Уговоримо її оба...»

Після батьківської ласки Івоні довелося не тільки відходити, а й полежати. Тому, коли Ілаш приходив до неї, вона ще лежить у великій хаті, а її мати Марія, коли побачила майбутнього зятя, низького, лобатого і головатого, тільки зітхнула і прошептала: «Вірю тепер тобі, доцю...», а коли побачила краще Ілашеве обличчя, вразили її перш за все його чисті зелені очі і розумний погляд, а після того, як Ілаш пішов, Марія стала обговорювати парубка і, на подив, здався він їй красивішим і ліпшим, і навіть вищим, ніж уявляла собі його раніше, аніж здався він їй на перший погляд. «Аж побілів, бідний, коли почув, що Івона заслабла... І не панськовитий – повечеряв з нами кулеші із молоком. А багаті на таке кривлять носом. Більш пшеничні, ніж він... Був би, може, незлий зять, коли б і Івоинине серце згодилось!..»

Ілаш насправді жалів, що Івона захворіла, але і радів у той самий час, бо матиме нагоду частіше приходити цікавитись про її здоров'я.

Готуючись до весілля Ілаш складає дрова, везе пшеницю до млина, «бо для весілля треба буде питльованої муки», фарбує віз, «але не на зелену або жовту краску, як у всіх. У нього буде віз червоний!», купує ще одного коня, бо «не привезеш княгиню додому однією шапою...»

Ілаш мріє влаштувати ще небачене й нечуване в Златні весілля. «Найме дві музики. Обов'язково Гаралуца зі своїми циганами – одна, а над другою – ще подумає; друга повинна бути такою ж славною, як і перша. В нього весілля триватиме тиждень, як колись, від суботи до другого понеділка, і за весь цей час музика гратиме безперестанку. Тому й треба двох, щоб могли мінятися. На весільному столі буде стільки добра, стільки напоїв, що весільні не з'їдять і не доп'ють все те і за два тижні...»

Таким чином він надіється придобрити Івону і показатись перед своїми односельчанами, що вже може числитися між златнянськими газдами.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LI)

Літературознавство. Дослідницькі напрямки.

8. Пропагування художньої української літератури Румунії.

2. Кроки її становлення

(Продовження з № 301)

В попередній статті («Наш голос», № 301) були представлені умови зародження художньої української літератури в Румунії внаслідок докорінного історико-суспільного перелому після Другої світової війни та обґрунтовано перші більш-менш видимі два кроки її становлення.

Перший з них – втілений друкуванням десь у 1951-1955 роках поезій переважно представників старшого покоління віршувальників, а то й представників молодшого покоління, у заснованій 1949 р. газеті для українського населення Румунії «Новий вік» (з 1990 р. – «Вільне слово») та в кількарічному «Культурному пораднику», і поява перших авторських збірок: 1960 р. збірки оповідань молодого прозаїка Івана Федька *По новому шляху*, збірки віршів *Цвіте земля скарбами* поетеси старшого віку Оксани Мельничук, 1961 р. – збірки віршів *У праці, у пісні, в любові* молодого тоді Юрія Павліша, а 1962 р. – іншої збірки віршів *Слаблю життя* тієї ж Оксани Мельничук. В 1958 р. появилася друком праця *Емінеску в перекладах на українську мову* випускника 1957 р. Київського університету ім. Т. Шевченка Стеліана Ґруї-Яцентюка, якого після завершення студій в київському вузі було призначено асистентом на українському відділенні Бухарестського університету. Цими виданнями у той час намітилися два майбутні різновиди рідномовної словесності в Румунії – оригінальної художньої (прозової й поетичної) творчості і літературознавства.

Слідуючий крок становлення україномовної словесності в Румунії видимо втілила поява 1964 р. альманаху «Серпень» за редакцією випускника 1960 р. Бухарестського філологічного факультету Євгена Мигайчука, який набором матеріалів (художня творчість, літературознавство, фольклористика, перекладознавство і художні переклади) провів першу «квантифікацію» дотодішніх здобутків і подав «діагноз» можливого подальшого розвитку україномовної словесності.

Третій визначальний момент становлення української літератури Румунії наглядно проілюструвала надрукована в 1968 році колективна збірка *Ліричні струни* за редакцією того ж Євгена Мигайчука. У доборі матеріалів Мигайчук на цей раз був значно вимогливішим, ніж в альманасі «Серпень». Деякі з прогнозованих ним у попередньому виданні, що «зростатимуть», не оправдали покладену на них надію, і самі «відсіялись». Як можна збагнути із самої же назви, збірка *Ліричні струни*, як відзначає упорядник у *Вступному слові*, вміщає «здебільшого лірично-інтимні і пейзажні вірші», чим, допускає він, можна «заповнити певну порожнечу в дотеперішній ліричній тематиці».

Селекція поезій даного видання охоплює добірки віршів дванадцяти авторів і підтверджує загальновідому істину, а саме ту, що літературний процес, як правило, складається з літературного «фону», створюваного з письменницьких постатей неоднорідної художньої цінності, і з окремих цінних «верхів».

Як випливає із «квантифікації» Мигайчука *Ліричними струнами*, літературний процес тодішньої стадії української поезії Румунії складали шість представників старшого покоління Микола Коцар (8-ма поезіями), Євген Сав'юк (4), Оксана Мельничук (8), Денис Онищук (4), Юрій Ракоча (4) та Орест Масикевич (15) і шість представників молодого покоління: Іван Шмуляк (випускник сігетської української педшколи, 10-ма поезіями), Михайло Волощук (уродженець сучавської Негостини, 12-ма поезіями), випускник сігетської педшколи Василь Баршай (10-ма поезіями), випускник (1960 р.) Бухарестського філологічного факультету Корнелій Ірода (24-ма поезіями), випускник сігетської української педшколи Юрій Павліш (15-ма поезіями) та молодший від Корнелія Ірода випускник того ж бухарестського філфаку Іван Ковач (23-ма поезіями). Тодішній поетичний український процес складався з постатей неоднорідної художньої цінності і з окремих цінних «верхів».

У творах представників старшого покоління наявні не так нові елементи, як, скоріше, індивідуальні відмінності. У творах Миколи Коцара, як, до речі, і в двох молодих віршувальників, а саме у Івана Шмуляка та Михайла Волощука, упорядник збірки відмічає «персональні пейзажно-меланхолічні розв'язання душевних проблем». Більші чи менші індивідуальні поетичні відмінності відзначає він у віршах інших представників старшого покоління, як, наприклад, «легкість віршування та багатобарвисту мову» Оксани Мельничук, але й повторність «застарілих формул», які «породжують обмеження поетичного [її] горизонту»; старшого віком Євгена Сав'юка вважає «молодим як поет», образи якого «часом не зовсім ясні і чітко окреслені»; у віршах Юрія Ракочі відмічає музикальність і барвистість мови, їхню меланхолічність та ідейну глибину; у віршах Дениса Онущука – ліричну струю, «більш пов'язану з проблемами сучасності» і нахил поета «передавати свої почуття в конденсованих містких образах». На «фоні» цього неоднорідного складу творців старшого покоління із уперше надрукованих в *Ліричних струнах* поезій «книжного та інтелегентно-філософського хатактеру» Ореста Масикевича постає зовсім неоднорідна, величава його постать поета-ювеліра, досвідченого творця, поетично сформованого в чернівецькій культурній атмосфері.

У поетичних підходах кожного з представників молодого покоління (крім вищезгаданих двох) за примітними у більшій чи меншій мірі виступають елементи оновлення поетичної традиції. Василь Баршай – автор «веселої й музикальної» поезії «традиційного сільського пейзажу», на фоні якого «розвиваються почуття поета, в повній згоді і взаємності» (*Без утоми іду/ На широкі поля./ Від невдач і тривоги/ Не здригаюся* я). Юрій Павліш – плідотворний поет «частково класично-традиційної манери, а частково авангардистської», якою створює «враження легконаївного риторизму», поет все ж таки «добивається своєрідної ніжності».

На «фоні» тодішнього українськомовного поетичного процесу вирізняються два художні його «верхи» з-поміж представників молодого покоління, які привносять у цей процес набути під час навчання

в Бухарестському університеті поетичну культуру, благодійні впливи материкової української поезії та сучасної румунської, кожному з них власива підкреслено особиста поетична манера.

Більша частина з дотодішніх поезій Корнелія Ірода написана у класичній формі віршування. Ірод надає поезіям особливої музикальності. На сонорному фоні його «еротична поезія, її щирий і схвильований ліризм, відмічає Мигайчук, набирає часом меланхолічні модуляції, часом сумні, що часто нагадує поезію Володимира Сосюри». Характерне його поезіям – багатство художніх образів, як це підтверджують самі ж заголовки багатьох поетичних зразків, наприклад: «*Вже місяць щербатий поринув у хмари...*»; «*Чорноброва ніч васильком пахне...*»; «*Осінь зацвіла жовто-червоним листям...*»; «*Вітер розплітає мокрі верби в лузі...*» і ін.

Іншою знаковою появою в *Ліричних струнах*, як оцінює Михайло Михайлюк, є «один з найталановитіших представників молодшої генерації письменників», а саме Іван Ковач, який, відзначає Михайлюк, «увірвався у літературу бурхливо», у власній добірці надрукованих з понад двадцяти поезій у *Ліричних струнах* використовуючи «сміливу метафоричність, асоціативне мислення» й інші засоби поетичної

експресії. Сучасний румунський літературознавець, одночасно і поет, Іон Петровай, вповні оправдано вважає Івана Ковача емблемою українських поетів Румунії. Весь його дотеперішній творчий шлях сповнений багатьма здобутками. Він і зараз наполегливо працює на літературному полі. Але про це – при іншій нагоді.

На думку Михайла Михайлюка, *Ліричні струни* «для української поезії стали каталізатором і ферментом», сповіщаючи прихід [у рідномовну словесність] молодших колег-філологів Миколи Корсюка і Михайла Небиляка, метаморфозованого до невпізнання Степана Ткачука, крокуючого по «сходах» Юрія Павліша [одна з його збірок небезпідставно має метафоричну назву *Сходи* та] та інших.

(Далі буде)

Віктор ГРИГОРЧУК

«Нал треба якнайскоріше плекати зміну!»

(Інтерв'ю)

Моїм гостем та гостем читачів «Нашого голосу» є відомий письменник, журналіст, літературознавець, педагог, фольклорист, громадський і культурний діяч Іван Кідещук. До речі, відомий не лише в Румунії, а й в Україні, бо він багато років співпрацював з нині покійним фольклористом та композитором Кузьмою Смалем над збірниками «Пісенні скарби Негостини» (Чернівці, 2006) «Буковина, рідний краю» (Чернівці, 2010), «Співай, моя Буковино» (Бухарест, 2010) і «Немає краю тихому Дунаю. Українські народні пісні Придунав'я» (Бухарест, 2015) та з Андрієм Плішкою над збіркою «Шевченко у піснях» (Сучава, 2015), присвяченою 200-річчю від дня народження українського Тараса Шевченка, яка містить на слова національного поета України та народні й авторські пісні про Кобзаря, частково зібрані у свій час відомим фольклористом України Кузьмою Смалем, що розпочав цей проект, який пізніше довершили композитор, фольклорист і викладач ЧНУ Андрій Плішка та Іван Кідещук. До цієї збірки вперше увійшли авторські пісні про Шевченка негостинського композитора й поета, закоханого в українського генія, Михайла Волощука.

Літературний доробок Івана Кідещука зовсім немалий, у вступнім слові я обмежився дещо несподіваними співпрацями з музикознавцями України, а про літературну творчість будемо вести бесіду.

– Пане Іване, вітаю Вас і щиро дякую, що знайшли час поспілкуватися зі мною та з читачами «Нашого голосу»! Ви зовсім недавно стали членом Національної спілки письменників України, тож поговоримо про українську літературу Румунії

взагалі і про ваш творчий ужинок зокрема. Як Ви написали свою першу книжку і в яких умовах?

Дякую, дякую. З особливою радістю приймаю Ваше зацікавлення письменницькими долями, нашою літературою, а, головне, збереженням рідної мови у наших дітей, молоді і навіть старших людей, бо доля нашої української літератури в найбільшій мірі залежить саме від цього.

Протягом історії свого існування наша література сягла неабияких вершин, що дивують український світ, подарувавши йому таких особистостей як Магдаліна Ласло-Куцук, Степан Ткачук, Орест

Масикевич, Корнелій Регуш, Іван Ребошапка, Микола Корсюк, Іван Ковач, Михайло Михайлюк, Іван Арделян, Корнелій Ірод, Михайло Трайста, Іван Гербіль, Міхаєла Гербіль та інші, до яких, певне, належу і я, бо література – масовий феномен творчих особистостей, що зображають дійсний та уявний світи людини. Про наших письменників та їх творчість пишуть Михайло Трайста, Іван та Міхаєла Гербілі, Ірина Мойсей, Євсебій Фрасинюк, я і, звичайно, наш чернівецький друг, професор Чернівецького національного університету д-р Володимир Антофійчук – автор

монографії про творчість Михайла Михайлюка: «Голос твій ніколи не лукавив», – але їм важко охопити багатогранність нашої літератури для дорослих і дітей, що пишасться журналами «Наш голос» і «Дзвоник» та часописами «Вільне слово», «Український вісник» і румуномовним «Călugărul ucraïnean» та свіжим речником для румуномовних чителів української літератури «Escrutîr ucraïnean», до яких треба прихилити молодь, яка чимраз менше кохає рідне слово, бо наші учні хоч беруть участь в олімпіадах з української мови та конкурсах поезії мовою Шевченка, на жаль, важко читають та декламують вірші, важко висловлюються усно й письмово, через що й майже відсутні на сторінках нашої преси.

Я, наприклад, не випускник українського відділу, бо закінчив філологічний факультет за спеціальністю «румунська та італійська мови», але мені пощастило після семирічки закінчити відділ українського ліцею, який до кінця став румуномовним, а українська мова вивчалася, як і сьогодні, як окремий предмет, але для мене цього було досить, щоб закохатися в українське слово і продовжував читати й писати рідною мовою, друкуючись у часописі «Новий вік», де невидимо росли й мої перші книжки. Книжка «Пісенні скарби Негостини» (Чернівці, 2006) появилася завдяки співпраці з фольклористом і музикознавцем Кузьмою Смалем, вона зросла на підставі мого нац-проекту під назвою «Dialog intercultural», який розвивався у негостинській школі і завершився виданням зразків місцевого фольклору «Dialog intercultural/ Міжкультурний діалог» (Iasi, 2008). Видання моєї літературної творчості припізналось, як й інші, залежавшись десь у шухлядах СУР, та після довгого чекання моїм добрим другом професором д-ром Володимиром Антофійчуком була видана під егідою ЧНУ збірка під символічною назвою «Клич висот» (Чернівці, 2011), яка вмістила коротку прозу, критику, есе та публіцистику, охопивши значний період моєї творчої праці, від дебютної гуморески «Зміна» (1970) до статті «На коли і чиє буде друге „Слово про слово“?» (1990) про есеї Михайла Михайлюка.

– Чи маєте намір презентувати ваші книги, і від кого це залежить?

Так, презентація книг – це дуже важлива річ, бо письменникам завжди треба спілкуватися з читачами. Багато із книг уже мали презентації, ще свіжими і там, де вони були видані, але не всі. Презентація негостинського пісенника та народних пісень Буковини за участю славного фольклориста і композитора Кузьми Смаля відбулася в обласній бібліотеці ім. Михайла Івасюка, там, до речі, його дуже поважали, організовували літвечори. Тоді я працював у Негостині і не раз організовував зустрічі з читачами в домі культури ім. Назарія Яремчука, в яких брали участь мій друг Кузьма Смаль, який подарував у нотних записках пісні Негостини і Буковини, гості з Чернівецького національного університету, між якими згадую щирих друзів письменників і викладачів ЧНУ Богдана Мельничука, Володимира Антофійчука, Оксану Івасюк, Василя Довгого, Андрія Плішку, Івана Дерду та ін. На одній із таких зустрічей в Негостині Володимир Антофійчук представив мою збірку «Клич висот», яка також була представлена і письменникам Західного регіону у Львові, де нині покійний мій друг Кузьма

Смаль у 2012 р. рекомендував мене до вступу в Асоціацію українських письменників. Теж у Львові відбулись презентації пісенників Буковини, ще при житті композитора Кузьми Смаля, та книжки «Шевченко у піснях», що появилася у співпраці з Андрієм Плішкою, а також моєї збірки есеїв, нарисів та улюблених пісень Шевченка «Наш Шевченко», виданої на честь 200-річчя українського генія. Саме ці книжки роком пізніше були представлені у Канівському музеї-заповіднику Шевченка, де мені і панові Бориславу Петрашуку, на той час голові Сучавської повітової філії СУР, вручили відзнаки «200 років від дня народження Тараса Шевченка». З моїми творчими новинками були ознайомлені і студенти українського відділення Сучавського університету ім. Штефана Великого, і учні, учасники олімпіади з української мови у Сучаві в 2017 р. Але, на жаль, у моєму рідному селі нові лідери місцевої організації не бажають знати про літературну творчість своїх письменників, хоч торік мене прийняли в Національну спілку письменників України.

– Як, на вашу думку, треба популяризувати літературу, як прихилити дітей до рідної мови та розвивати любов до книг?

Найкраще цю справу робить учитель коротенькими розповідями, наприклад, Василя Сухомлинського, чи казочками і баєчками, пісеньками та мініконцертами або дитячим театром. Викладачі гімназії продовжують такі заняття. Але діти в першу чергу мають вміти читати та розповідати, знати коротенькі вірші і, обов'язково, мають розуміти те, що читають. До цього треба читати дещо із нашого «Дзвоника», дитячих книжечок, читати по ролях, і, чому б ні?, організовувати лялькові театри, влаштовувати зустрічі з письменниками, які пишуть на рідній мові.

Я постарався видати посібник «Українська мова для IX-го класу» (2013 р.) за тодішньою програмою, якого можна було використовувати вільно за потребою і навчальним рівнем класу. Хоч посібник використовувався, ніхто й не подякував і не звернувся до мене за порадою, або щоб запросити мене до дружнього спілкування. При цьому у нас мовчання – золоте! І це з боку письменників, наших методистів і навіть викладачів!

– Як ви оцінюєте сучасну українську літературу, яка друкується в Румунії?

Ваше питання перевищує мене, хоч і я зачисляюсь до цього феномену, що зветься сучасна українська література.

(Продовження на 28 с.)

«Нам треба якнайскоріше плекати зміну!»

(Продовження з 27 с.)

Корінні початки для нас засадили буковинські емігранти, що переселились у Румунію, втікаючи від «червоної стихії» ще на початку третього десятиліття ХХ-го століття після бойових подій визвольної боротьби УГА (Українсько-Галицької Армії) та пізніше Голодомору. На наших землях появляються талановиті люди, як Денис Онищук, Іван Дошівник, Василь Никорович з донькою Ганною Никорович, Ілько Гаврилюк (ці сторінки минулого висвітлює проф. д-р Володимир Антофійчук), потім лідери першого часопису українською мовою «Новий вік» (1949 р) Іван Бодня і поетеса Оксана Мельничук (про них писав Михайло Михайлюк) та ін. Таким чином, справжня українська література нового суспільства у нас, як і в румунів, починається шестидесятниками, до яких належать Магдалина Ласло-Куцук, Юрій Павліш, Степан Ткачук, Михайло Михайлюк, Іван Ковач, Микола Корсюк, Михайло Небиляк, Василь Баршай, Василь Клим і ін. – справжні ломикамені, що проторювали дорогу до великої літератури, яка дивує і зараз українську діаспору та навіть Україну своєю самодостатністю та оригінальністю.

– Пане Іване, скажіть, будь ласка, якою, на вашу думку, має бути сучасна українська література? Чи уявлення збігається з дійсністю?

Такою, якою вона і є, тільки для цього треба сил молодого покоління, яке має прекрасного лідера – двомовного письменника Михайла Трайсту, що пише всіма жанрами дорослу і дитячу літературу, є ще Микола Корнищан, Ірина Мойсей, Людмила Дорош. А далі хто? Це вже не уявлення, а гірка дійсність. Нам треба якнайскоріше плекати зміну!

– Які книжки допомагають вам у творчій роботі?

У творчій праці допомагають всі прочитані книжки, а тепер ще й надзвичайно допомагає Інтернет. Але найголовніші у критиці, аналізі чи рецензії творів обраних авторів – власні судження та уява.

– Як ви оцінюєте стан сучасної української літератури в Румунії?

Я вже казав про це. Стан прекрасний, тільки Дамоклів меч над головою!

– Шкільна програма з української літератури щороку корегується. Які твори наших письменників, на вашу думку, мали б увійти до шкільної програми?

Це найбільше нещастя, що руйнує стабільність. Твори друкуються постійно для дітей у чарівнім «Дзвонику» і авторів добре знає пан Микола Корсюк.

– Якби Бог викликав до себе і запитав, чи хочете ви щось змінити у своєму житті, прожити його ще раз, що б ви відповіли перед обличчям Всевишнього? Чи хотіли б ви прожити ще одне таке саме життя?

Всевишньому дякую за те, що подарував мені життя до сих пір, обдарував мене талантом, який я ділив з дітьми та дорослими, і хай простить мої гріхи. Божа воля – все.

– Що наступне ми прочитаємо з вашої творчості, може, відкриєте свій авторський секрет.

З Божої ласки готую до друку «Молитви і псалми Тараса Шевченка».

– Ваші поради письменникам-початківцям.

Читати й писати, писати й читати! Певне, рідною і державною мовами.

– Чи є щось таке, за чим шкодуєте? Якби була можливість, що змінили б у житті?

Життя прямує по Божій волі, і не нам втручатися. Жалію, що не закінчив мою роботу в рамках проекту Ольги Кобилянської у співпраці з паном проф. Володимиром Антофійчуком. Зараз і сил не вистачає, але надія – на Бога

– На завершення, назвіть книжки, які Ви написали.

Всього у мене 13 книжок. До згаданих творів добавлю три доробки румунською мовою, а саме мій переклад на румунську мову п'єси Василя Довгого «Царівна / Printesa» за однойменною повістю Ольги Кобилянської. П'єсу поставили на сцену в Ботошанському театрі ім. Міхая Емінеску, і гастролювали в Сучавському повіті, в Бухаресті та в Чернівцях, всього було 7 вистав на кошти СУР. Таких подій у нас ще не було! Вкінці 2018 видав у Яссах критику «Vladimir Streinu – teoreticean literar/ Vladimир Streinu – теоретик літератури», «Sub semnul iubirii.../Під знаком любові...»

І на кінець, щиро дякую, пане Григорчук, за повагу до наших письменників.

– Дякую за приємну розмову і відвертість.

СЬОМИЙ ТОМ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ ВІД УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ФОНДУ

(Продовження з 21 с.)

Та попри свою категоричність суворий критик все ж таки констатував, що «завесьчас своєї діяльності» письменниця «не кинула ані одної думки, яка була би пересічною, яка обнижувала би рівень літературної творчості. І все її думка змагала до висоти, до ушляхетнення почувань та найглибших інстинктів, до плекання краси. [...] І того змісту творчості Кобилянської, а з тим і найновішої її повісти, не зможе ніхто і нічим обезцінити, ані подати в сумнів»¹⁸.

«За ситуаціями» – остання феміністична повість Ольги Кобилянської. Тематично вона споріднена з новелою «Valse melancolique» і почасти з «Царівною». Однак головна її героїня Аглая-Феліцітас Федоренко наділена зовсім іншими рисами вдачі, цілком відмінними від тих жіночих характерів, які раніше траплялися у творчості письменниці. Дівчина – одна з тринадцяти дітей в родині – виростає «в домі дикої хаотичності, противних полюсів, вічних суперечок, торгу, хороб, акторства і нецтва, дитинного плачу, сміху, співу і т. ін., – вона була витвором свого мілієу (середовища – В. А.). В нічмі не стала, за винятком консеквентного замилювання до музики, акторування, несвідомого нахилу до ритму й гармонії взагалі, в прочім до нічого не приставала». Обставини виховання сформували в Аглаї-Феліцітас суперечливий і непередбачливий характер, який часто-густо провокує дівчину на вчинки, що йдуть наперекір її волі і бажанням.

¹⁸ Євшан М. «За ситуаціями» // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика / Упор. Н. Шумило. – К.: Основи, 1998. – С. 504.

Особистість Івана Дошівника в листах: з Україною в помислах та в серці

(Продовження з 13 с.)

Іван Дошівник відомий і як мовознавець та перекладач: він був активним дописувачем науково-популярного варшавського місячника «Рідна мова», укладачем великих українсько-румунського і румунсько-українського словників, що вийшли в Бухаресті 1963-1964 рр., редактором шкільних підручників для українських шкіл у Румунії, а також перекладав румунську літературу українською мовою. І тому він ретельно, з професійною цікавістю аналізував у листах від товариша Дениса Онищука найменшу інформацію, що стосувалася української мови. Так, в одному з листів письменник виражає щире зацікавлення та приємні враження від описаних другом життєвих ситуацій: Я ваші листи **дуже люблю** читати, вони звичайно мають багато змісту. От в останнім листі пишете про стрічу в Києві з дівчиною, що гарною укр [аїнською] мовою питала Вас про вулицю Кірова, або про справу з перуками, де продавщиця не знала, що то перука²⁶. Письменник сповнений жаги до вдосконалення своєї мови, до глибшого її вивчення: у листі-рецензії на роман «Нові потоки» за допомогою градаційного нанизування оцінних лексем у поєднанні з

Та й саме життя поводитьсь з нею надто жорстоко. Через невиліковну хворобу помирає її наречений, той, хто по-справжньому її розумів і міг допомогти. Володіючи великим талантом до музики, вона через бідність не може навчатися в консерваторії. Здається на якийсь час, що фортуна повертається до неї обличчям. Університетський професор Чорнай, який привабив її силою своєї особистості, освідчується їй і пропонує одружитися. Аглая-Феліцітас теж сповнена до нього щирими почуттями, але не приймає його пропозиції, бо не може проминяти мистецтво на хай і бажане заміжжя. При допомозі Чорная Аглая-Феліцітас вступає до консерваторії, стає знаменитою піаністкою, але, знесилена тяжкою недугою, помирає, так і не дочекавшись повного здійснення своїх мрій.

Повісті «Через кладку» і «За ситуаціями», що увійшли до сьомого тому зібрання творів Ольги Кобилянської, порушують цілий комплекс тем, актуальних і сьогодні. Серед них – проблема національної ідентичності, роль інтелігенції в історичній долі свого народу, пошуки молодого людиною власної життєвої дороги, становище освіченої жінки в суспільстві тощо. Важливо, що обидва твори завдяки повній фінансовій підтримці Українського культурного фонду після п'ятдесятилітньої паузи знову повертаються до читача і своїм виходом пришвидшують реалізацію проекту «Ольга Кобилянська. Зібрання творів у 10 томах».

стією словосполученням він відверто виявляє захоплення багатогранністю і багатством його рідної української мови, готовністю навчатися, збагачуватися: ...Мова **гарна, навіть дуже гарна, нема що казати**. Багато слів, правда, не зрозумілі для нас, деякі спершу не зрозумілі, але згодом, тому що повторюються в різних зв'язках, їх значення стає зрозумілим. Може, це уступки чи із Західної України, що автор уживає «капелью» замість «шляпа», «дякую» замість «спасибі», «добрий день», «добрий вечір» замість «здравствуйте», хоча й це послідне²⁷. Автор не цурається того, що постійно помічає та вивчає усі лінгвістичні нюанси, у тому числі і правописні: З цієї книжки вчився я трохи правопису в них уживаного, ініціатива, потенціальний, дальше прислівники зложені пишуть разом, напр[иклад], взимку, вдень, вночі, низу, нащось, вдоста, нещодавно і т.д.²⁸.

Як бачимо, митець був щирим патріотом України, його глибока, безмежна любов до Батьківщини була наскрізною ідеєю всього життя. У передостанньому листі до Дениса Онищука письменник написав: «На чужині погибаю, марно життя йде, за родину спогадаю, а де ж вона? Де?»²⁹.

²⁶ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 29 грудня 1967 // Особистий архів Я. Онищука.

²⁷ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 7 лютого 1950 // Особистий архів Я. Онищука.
²⁸ Там же.

²⁹ Дошівник І. Т. Лист до Дениса Онищука. 13 грудня 1972 // Особистий архів Я. Онищука.

Микола КОРНИЩАН**ТІНЬ НАШИХ ТІНЕЙ**

В цю останню весну, в цім останнім
плесі сяйва розлитім в саду,
ждеш мене, теж тепер, часом раннім.
В паралельній я дійсності жду.
Тінь твою, моїм вдихом зігріту,
зберігаю в вертограді свіч.
Ти ще й досі... Ти з цього лиш світу,
хоч твій погляд уже потойбіч.
Там, де я пам'ятаю те саме,
Уявляю тебе, хоча ти...
Ти єси, хоч не має між нами
анічого й ніде назавжди.
Є лиш мить, спільна мить в цій бувалій
вже весні, мов життя нічиє.
Перепуть паралельних реалій
не шукай, а лиш знай, що ми є
в цій секунді та в цім самім місці,
хоча тіні ведуть в різну дійсність.

Не підемо ми більше
за рубіж
недійсних далечин,
край небозводу,
де в чистих водах
обріїв крутіж
ряхтить близь троп у сяйво;
десь спідсподу.

І сипле синь
крізь піднебесний злам
склянистих віддзеркалень
териконів.
В житті прийдешнім
вернемося там,
де не знайти
блакитних рубіконів.

Повік, повсюди
буде все, що ми
бажали,
але так і не здобули,
бо в наших тінях
не знайдеться тьми,

щоб ми згадали:
нас ще не забули.

І тінь твоя, в гонитві за снігами,
майнула повз мою тінь, наче дим.
В повітрі зникли вітровінні шрами,
і не було вже дихати нічим.

І не вели дороги вже нікуди,
бо інша тінь, мов вогняне плісе,
з'явилась із ніде, щоби повсюди
відсутність нагадала, вмить, усе.

Щоб аніщо вже не уздріти, згодом:
весіннє небо в попелі, чуже;
і тінь твою, що стигла синім льодом;
і тінь мою, що догоряла вже.

Лине тьма з підземель,
і водночас тремтить
якась тінь споловіла,
з вогкими краями,
в надлишкові секунди
весни; водномить
з цими плинами сяйв,
що спинились між нами.

Поміж нами води
та небес каламуть
тінниками гаптує
барвінкові ще трави.
І залякло вже все.
Ріки вже не течуть
звідсіля десь за обрій
твоеї уяви.

Неспроста знов зібралось
на дощ. Заразом
все цвіте і вникає
в інші фарби, фасонні.
Тільки тінь наших тіней,
оздоблена склом,
лине десь з піднебесь,
і шкарубне в просонні.

Михайло ВОЛОЩУК**МОЇ ДУМИ**

Піднялись мої думи вгору, вгору,
Піднялися на крилах моїх мрій,
Піднялись в цю осінню гарну пору,
Не боячись заметів, ні завій.

Не знаю, як це сталося в моїй хаті,
Це діло наче вийшло з різних див,
Міркую нині я в своїй кімнаті,
Чи не Господь зі сну їх розбудив?

Тепер у них уже нема спокою,
Шукають щось в небесній стороні,
А потім, де ходили ми з тобою,
Сліди знаходять наші золоті.

Вони не сплять, вони повсюди линуть,
Хоч би і тьма на їхню путь лягла,
Як бачу, вже свій лет вони не кинуть,
Поки існує небо і земля.

Тому, що моє серце не із криги,
Ані з металу, ані із води,
Люблю їх так, як українські книги,
Які дарують мудрості плоди.

БУЗОК

Обнялись ми раз, як ялиці підгірні,
І мовби дві річки, в єдину злились,
Пробувши хвилину в любові невірній,
Всміхаючись в тіні, навік розійшлись.

Так струни кохання і дружби
порвалися,
Щоб їх пов'язати ми вже не змогли,
Але на тім місці, де ми зустрічались,
На радість цвітуть для кохання бузки.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ

9 серпня

• 108 років від дня народження Ореста Маси-кевича (1911-1980) – українського письменника, який жив і творив у Румунії.

20 серпня

• 43 років від дня народження Івана Дошівника (1886-1973) – українського письменника.

24 серпня

• 82 роки від дня народження отця Корнелія Ірода (1937 р.) – українського письменника, перекладача.

29 серпня

• 73 роки від дня народження Івана Ковача (1946 р.) – українського письменника, журналіста, головного редактора часопису «Вільне слово».

1 вересня

• 69 років від дня народження Віктора Григорчука (1950 р.) – кореспондента українських публікацій та перекладача, голови Ясської філії СУР.

8 вересня

• 51 рік від дня народження Романа Петрашука (1968 р.) – українського публіциста, редактора часопису «Вільне слово».

10 вересня

• 48 років від дня народження Ірини Мойсей (1971 р.) – української письменниці, публіциста,

головного редактора літературного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

• 72 роки від дня народження Миколи (Колі) Курилюка (1947 р.) – українського культурного діяча, кореспондента українських публікацій, редактора румономовного часопису «Курієрул Українцян».

16 вересня

• 34 роки від дня народження Миколи Мирослава Петрецького (1985 р.) – українського культурного діяча, голови Союзу українців Румунії, депутата в Парламенті Румунії, автора праць по юриспруденції, кореспондента українських публікацій.

17 вересня

• 56 років від дня народження Ірини-Люби Горват (1963 р.) – українського історика, публіциста, кореспондента українських публікацій, генерального секретаря СУР.

25 вересня

• 47 років від дня народження Юрія Андращука (1972 р.) – українського педагога, публіциста, літературного критика.

26 вересня

• 77 років від дня народження Марії Опрішан (1942 р.) – української письменниці, кореспондента українських публікацій.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 301)

Через три тижні, відколи комірниця влаштувалася в невеликій мансардній кімнаті, мадам Софіка вирішила справити панахиду по своєму покійному чоловікові, від смерті якого минуло сім років (треба було її робити це ще в березні, у векокодній піст, бо в березні сповнились сім літ, але не змогла, бо була оперована на грижу; крім того, мадам Софіка певна, що покійний задоволений відкладанням панахиди з березня на осінь, «бо йому, бідному, не дуже смакували пісні страви...»), а Ірина допомогала їй у всьому: ходила купувати потрібне, чистила овочі та зелень, попарила та обскубла три курки, яких купила мадам Софіка на базарі «Матаке» і котрих зарізав сусід, що живе внизу, а то навіть замісила тісто на проскури, лише кутю варила сама господиня. «Хай тебе Господь помилує, дитино, і дарує тобі щастя-здоров'я! – дякувала мадам Софіка Ірині. – За те, що пожаліла ти мої покалічені ревматизмом руки! Гірка моя старість, бо не дав і нам Господь Бог таку дочку, як ти... Не знаю, чия була вина, що не мали ми дітей: моя, а чи мого Кості. А ми дуже бажали мати своїх дітей, та не пощастило нам...»

Після цього газдиня запрошувала Ірину майже щонеділі обідати разом. А взагалі обід тривав довго, приблизно дві години, бо мадам Софіка любила розтягати бесіду, головню при каві, звареній нею «потурецьки», яку пила повільно і скурювала за цей час по дві-три цигарки. Вона навчила й Ірину пити каву, хоч спершу дівчині не сподобалася гіркота цього напою, зате курити вона рішуче відмовилась. «Добре маєш, доцю! Бо то чортівське зілля, і якщо воно заволодіє тобою, знай, годі скараскатися. Ось я. Через довгі засідання, які тривали годинами і на яких всі курили, взялася й собі курити і, до дідька, не можу кинути!»

Ірині теж сподобалась мадам Софіка за її веселу натуру і тому, що уміла гарно розказувати. Подобалося їй ще й те, що стара не мала дурного бабського звичаю «тягнути за язик» співбесідника. Мадам Софіка поцікавилася, звідки Ірина, і стільки всього. Але потім Ірина сама розказала їй про свою родину, про рідне село, про друзів та шкільних колег. Розказала все

те непитаною, бо на початку вона дуже скучала «на чужині» за батьками і рідною домівкою, та так скучала, що аж душа боліла і, розказуючи, вгамовувала трохи тугу.

У свою чергу мадам Софіка розказувала Ірині, меланхолічним тоном і примружуючи очі, що у «Сувейці» працювала вона тридцять два роки, з яких двадцять чотири при ткацьких верстатах, і то в три зміни. І оскільки вона була постійно передовицею у виробництві, не мала жодних прогулів і за стільки років праці не була жодного дня у медичній відпустці, її обрали членом комітету фабричної партійної організації. І в комітеті працювала вона сумлінно, відповідаючи за соціалістичне виховання молоді і, взагалі, за діяльність молодіжної організації – це було її постійним партійним завданням. «Ну, а через два роки, – вела далі мадам Софіка, – послали мене на однорічні курси партійної школи, бо моя освіта була, і я не встидаюся признавати, всього чотири класи народної школи і два технічного ткацького училища. А після закінчення партійної школи, обрали мене секретарем партійної організації. Ге-ге, бачиш, Іринко, хоч я жінка, називали чомусь мене секретарем, а не секретаркою. Ну, нічого, хай буде. Але признаю, доцю, що оті шість років, скільки була я секретарем, виявилися набагато важчими, ніж при верстатах, де працювала я раніше – лише стоячи і постійно бігаючи від одного верстата до іншого, а звичайно працювала я при чотирьох. А секретарем – весь час були засідання за засіданнями, збори за зборами, день і ніч, на яких критикуй то одного, то іншого, тобто робітниць, майстрів та інженерів, а то й товариша директора, якщо нашій фабриці загрожувала небезпека невиконання виробничого плану. Була би велика біда. Що й говорити! А знай, дорога, тому я дуже зраділа, коли сягнула пенсійного віку. І директор, а головню товариші з райкому настановили: та ще почекай з тією пенсією, товаришко Ністор, бо ти ще потрібна і партії, і фабриці. А я – ні та ні! Годі з мене! Маю і я право на відпочинок, ні? Відпустили. Але отой мій відпочинок тривав один тільки рік з чимось, бо втратила я свого чоловіка. Бідний Кость мав добру душу і був дуже сумлінний, зізнаюсь, набагато сумлінший був він від мене. Останні роки працював він вагоноводом

на двадцять п'ятій трамвайній лінії; залишалось йому лише два роки до пенсії. Ну, а сім років тому ми гадали, що в березні зими вже кінець, а лапятий сніг, що падав, був то, як кажуть, ягнячий. Та де! Як захурделило та замело, гірше, ніж у січні або в лютому! Навалило страшні кучугури. А мій Кость не має що робити та береться сніг прокидати. Один. Хоч у нас жили тоді два здоровила, ще й на тридцять років молодші від нього, але не взялися й вони за лопату. А мій Кость гайда-гайда, не переставав прокидати сніг, ну, хіба на хвилину, щоб закурити, бо був засапаний і геть спітнілий. Далі брався знову за лопату і не випускав її з рук, доки не закінчив роботу. Таким вже він був. У всьому надто наполегливий. Увечері, дивлюсь, взяло Костя дроздом, каже, що йому дуже холодно, кладу я руку на його чоло – Кость горить жаром. Біжу до телефону й викликаю швидку допомогу, але телефоністка відповіла, що поки що нема вільної машини, «ви не бачите, – каже, – вулиці заметені снігом, що дуже ускладнює рух транспорту», а втім, коли й буде вільна машина, пошлють спершу до тих, котрі, падаючи десь на вулиці, поламали руки та ноги, і аж потім до простуджених. Коли почула я таке, сказала собі: ану, подзвоню до районного комітету – хай стане в пригоді партія тепер і мені, не лише я їй. Так і сталося, дочко. Через чверть години прибула швидка допомога, а лікар, послуховавши стетоскопом Костя на всі боки, заявив, що в нього запалення легенів, і тоді таки відвезли мого чоловіка до лікарні «Філарет». Але дарма. Не змогли врятувати його. Через два дні мій Кость сконав. Мені в лікарні водно говорили, що в Костя був якийсь галоп. Який галоп?! Я й слухати не хотіла. Дурниці. Пояснення потрібні мені? Навіщо вони мені? Воскресять вони мого Костя?! Кажу ж – дурниці! Хіба я не знаю, що завжди всю провину скидають на мерця?...»

*

Віктор поплавав десять хвилин і, хоч море було літнє, він прохолодівся. Вийшов із води і простягнувся на гарячий пісок. Відчув, що охоплює його отой приємний стан, як тоді, коли, змерзлий, занурюєшся в теплу постіль і бере тебе сон. Але Віктор не мав наміру заснути на пляжі, і не так тому, що боявся сонячного удару, а тому, що зголоднів і бажав швидше вернутись додому. Та ще полежав трохи, заплющив очі й усміхнувся приємному спогадові: Віктор пригадав, якою перестрашеною була Ірина після першої ночі, переспаної ним у її мансарді. Вона дуже боялася, щоб не довідалася мадам Софіка – вона ж попередила Ірину з самого початку: «Без аморальних відвідін!.. Зрозуміла?» І після другого разу, коли Віктор переночував у неї, Ірина страшно

потерпала, щоб мадам Софіка не довідалася про це від котрогось із сусідів, який, може, побачив Віктора. Краще вже скаже вона їй в неділю, коли обідатимуть разом. Ірина понесе старій яблуку та горіхів, бо вона саме одержала посилку з дому. Але що саме скаже їй у зв'язку з Віктором і як представить ситуацію, Ірина ще не знала. Ще подумає, бо до неділі ще має час. Крім того, порадиться і з Віктором.

А зараз, простягнутий на пляжі, Віктор пригадав собі, що порадив, хай Ірина скаже мадам Софіці, що він її наречений, що невдовзі він оженеться на ній, а доти просить дозволу, щоб Віктор час від часу відвідував свою наречену, але то не дуже часто, бо він, будучи студентом на передостанньому курсі медінституту, дуже зайнятий. Госпідку! Як зраділа Ірина тоді, почувши таке – просто спалахнула щастям!

А вже після того, як мадам Софіка не лише згодила-ся, а вже й звикла, що Ірину відвідує «наречений», і то нерідко, як казав, а таки частенько (щопрада, вона, мабуть, не знала, що Віктор не тільки відвідує її комірницю, а таки ночує у неї), він навіть сподобався їй: «Хороший юнак! – хвалила мадам Софіка Віктора. – Чемний та ввічливий, ще й квітів приносить мені. Я й не пам'ятаю, коли останній раз якийсь кавалер дарував мені квіти...».

Під час наступного недільного обіду Ірина сказала мадам Софіці, що вони здали в народну раду документи, щоб розписатися, а весілля справлять пізніше... Покищо у Віктора, каже, довша студентська практика, а за цей час він міг би заробити якісь гроші і бажає найнятися на якомусь будівництві чи десь на заводі, але не знає, як поступити, до кого звернутися... Наступного таки дня мадам Софіка зателефонувала своєму давньому знайомому, секретареві парторганізації заводу «Республіка», і цього вистачило, щоб Віктор став робітником трубопрокатної фабрики того славного заводу.

– Ото добряга бабуся Софіка! – вдячно подумав Віктор вголос про свою добродійницю і піднявся з теплого та приємного піску.

Довкола чайки не переставали пищати. Дивно – чайки малої породи були більш крикливими. Віктор струсив з себе пісок, але, будучи голим, повернувся спиною до нового морського маяка, біля якого височів спостережний пункт, з якого солдат міг бачити його крізь бінокль. Ну, й що? Хай бачить. Зрештою, побачить голого мужчину, а не жінку... Віктор вирішив зайти ще раз у море, після чого одягнеться й піде додому, але вернеться вже берегом Дунаю, щоб уникнути нестерпно гарячий пісок «дюн».

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

СТИЖЕРЕТИ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 301)

**«Ой, синку мій, синку,
на кого нас лишиш?»***У Сиготі на болоті гусята плескали,
а міні са молодому пани зрадували.
Ой, пани са зрадували, сабельку ми дали,
Чорненькі кучерики на бук зачесали...***З народної співанки**

28 червня 1914 рік.

– Люди, люди, люди добрі, горе, велике горе –
страшний суд настав! – кричав закеханий Семенюк
Василь, тупцюючи до корчми.

– Но, што са трафіло?

– Што сталоса?

– Што за ріводов?

– Што за лихо?

– Што са бідкаеш, Васи'? – питали люди, пізнаючи
добре Василя, були переконані, що той не буде здій-
мати гвалт через якусь дурничку.

– Та сталоса доста лихо, май лихого й не гія, –
махнув Василь рукою.

– Та говори уже раз, чоловіче, што трафілоса, не
держи нас на грани, што за лихо? – крикнув старий
Товкан.

– Відав, буде война, люди добрі!

– Ха-ха-ха! – розсміявся Товкан. – Дивітса, люди
добрі, яке приснилося Василеві – война! Гей, Васи',
тебе, відав, скорняла пре рано Анна, вадь тя' при-
спала якас мара.

– Я не фіглюю, люди! Убили Ференца Фердінан-
да!

– Де?!

– Коли?!

– Як?! – питали здивовані люди.

– У Сараєві 'го убили нині.

– У Боснії?

– Йо!

– Та хто го убив?

– Якийс молодяк – дев'ятнадцятьогодовий. Мір-
куйте, люди, якийс шмаркач, а позбавив життя архі-
дуча.

– А ти удки єс чув таке? – недовірко запитав
Товкан.

– Та, ади, возив'єм ропи та черешень панови Доро-
шови нотаришови, а ун казав, што пише у малярській
новинци.

– Та што пише? – не здавався Товкан.

– Што пише, што пише? Ти глухий?! Пише, што
убили Фердінанда!

– Убили, убили... чую, не єм глухий, але як 'го
убили, ото звідую, Васи'.

– Та лиш 'го застрілили, не завісили 'го, – озвався
Іван Фетькан.

– Нотариш Дорош каже, што Ференц пушов у
Боснію, де єго восько чинило манебрі, – почав роз-
повідати Семенюк.

– Тадь йо, бо Ференц є і дженерал, не лиш тільки
архідуче, ун командує воськом, што ви сей неборята
думаєте?!

– Та уже мовчі раз, бо ми і самі знаєме, хто є
Ференц. Не перебивай чоловіка.

– Та каже пан Дорош, што не був самий, а із Со-
фієв, жонов сей...

– Айбо тото гія єму тігати бабню за собов на ма-
небрі?... – не стерпів котрийсь із газдів.

– Та коли йшли до бирова, бо їх їздав, може, на
гостину якийс молодяк вер бомбу у луксош, у яком
ішли...

– Но, видите, што 'го не застрілили, – зрадів Товкан.

– Ні, бомба їх не убила, тільки поранила одного
колонела, аг'ютанта, а Ференц пушов на гостину,
а уже коли вертався, дав ордин шоферови, аби 'го
віз у коргаз, бо хотів видити, што 'му чинит цимбор,
колонел, а шофер замилив уличку, а коли обертав
луксоша, вадь давав у зад, тогди, другий молодяк
утяг револьвер та застрілив на смерть і Ференца, і
Софію, – закінчив розповідати Семенюк.

– Господи, яке нещастя!

– Без войны не обийдеса!

– Тото, будьте бізуні!

– Господи, змилуйся над нами! – перехрестився
Іван Фетькан.

– Ай, боїшса смерти, Іва'! Видиш і фердінанди
умирают, – продовжував Товкан своє.

– Боюса, ци не боюса, ото не твоє діло, – відповів
сердито Фетькан.

– Не усі герої, як ти, – уколов хтось з громади
Товкана.

– Ун великий герой, коли видит кулешу із брин-
дзев, – додав хтось інший.

Люди жартували, одні щоб прогнати страх, інші,
мабуть, неусвідомлюючи, що за горе чекає на них,
невідаючи, що вже через місяць, 28 липня, того са-
мого року Австро-Угорська імперія розпочне війну,
а далі 2 серпня почнуть вербувати верхньорівнян-
ських мужчин.

* * *

– Дивиса, яке чудо – серед самого кошення імпе-
ратор – фрас би 'го потер! – розкеринився із войнов.
Хто таке чув?! – бурмотіла Василина Кирлібаба,
боячись за свого Філіпа.

– Та вже хоть би войовали у зимі, коли не є тільки
роботи, а тото, дивітса, зачнут серед літа, заберут
мужчин, а ви баби – відайтеся! – погодилася стара
Митриха.

– Ви гадаєте, што світлим панам у голові наше
кошення вадь жнива? Та де?! – Болит мене голова і
коліно, та й нога! – Прийшло їм у голов дїштроватися
та зачали, як малі діти, йгратися у войну... – вмішалася
у бесіду Анна Мадяриха.

Мошинка везла рекрутів до міста, але не всі за-
лишалися у Сіреті, одних висилали далі – до Сук-
марю, Еґеру та Баласаґюрмату, запевняючи всіх, що
вербують їх на короткий час, бо через два-три місяці
Сербія буде стерта з лиця землі.

Парубки сходилися вечорами у корчмі, гомоніли,
пили горілку, гатили кулаками у стіл, скреготали
зубами, складали співанки і співали:

*Ой тота Мадяріщина не мама, не мама,
Аби тоти Мадяріщину біда зазнавала, –*

заспівав Ілько Копос, а з-поза іншого стола відгук-
нувся Павел Кучерявий:

*Мамко моя дорогенька, бес не сумувала,
Най сумує Ференц Йозеф, біда би 'го взяла.*

Міцна горілка відганяла сум, надавала хоробрості
і натхнення складати співанки.

*Ой малярські піряники, ото не наша віра,
Они носять за клепанев когутяче пір'я, –*

додав Ілько Копос.

*Ой Ференце, Ференцику, проклянута ти душу,
Через тебе, Ференцику, войовати мушу.*

*Ференца би завісити на сухого дуба,
Бо ун узав уд дівчини хлопця, як голуба... –*

відповів Кучерявий.

Старий Дьордьолук пригощав парубків горілкою,
пивом, вином, а потім співав їм чардаша:

*Єдно 'ми са плече пече, а друге терпне,
Помер любко в Мадярії, коло білої церкви.*

*А як прийшов няньо й мамка і вшетка родина,
Стали, стали й заплакали – се наша дитина.*

*Ота куля не із пушки, куля із канона,
Абес, мила, не плакала, абес не журила.*

*Абес, мила, не плакала, абес не журила,
Абис себе, моя мила, в ширинку обвила.*

*Абес на ся, моя мила, чорне плаття взяла,
Абис, мила, та за мною рочок дясовала.*

Повертаючись з корчми додому, парубки співали
на Солончанському мості:

*Ой, Ференце, Ференцику,
Ми са будім бити,
Позза тої білявочки,
Што ходит завита.*

*Ой, Ференце, Ференцику,
На што нас вербуєш?
Не є хліба в магазині,
Чім нас погодуєш?*

Їхній співанці долучалися парубки з Осуйського
горба:

*Я вас буду годувати
Цісарсков половов,
Та вас буду управляти
Цісарсков дорогов.*

А далі долучалися і парубки з Грицкова та інших
горбів – пісня котилася луною над селом:

*Ой цісарська доружечка
Довга, не коротка,
А цісарська половочка
Гурька, не солотка...*

(Продовження на 32 с.)

Дмитро ГОЛДІШ

ПОЛЯНСЬКІ ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ*

Полонина та її звичаї

Пуспі того, як газда рано-раненько на Благушнію (Благовіщення) обкуріу: хижу, хліу і туриш (на грань клали бичку тімняну і обкурювали все господарство), аби прічь газдуство було боронено від усякої шкоди через цілий гуд, на Юря люди-газди вибирали одного чоловіка, який аби 'сі вибрав май добрі учярі, аби імау гадку за їх маржину і аби їм зробиу і подау бриндзу по за токмоу, яку імали. Як вибрали Газду, дниноу уперед того, як би ішли на полонину і мішали уці (вівці), як са кажет у Полянах, робили мішання, кожний газда значіу 'сі уці. Уцям клауса знак на уха (а знаки були такі: стрілка, оборо, зазуб і печать). А на другу днину робилоса мішання. На мішання гонили уці у полонину: неньо, мама і діти із фамілії, і трафлялоса пораз, што май много було мішальникиу, як овец. І як полонина була делеко, бралася у трайстинку їства, а

діуки, котрі були до виддавання, договорялися межи собою, кликали одну жунку стару, лишали їству, уставалиса голодні і йшли купатиса у бриндуші-косиці, аби ніхто не знау і не видіу, бо купалиса голі. І тоти, што са перші бут купати – перші са виддадут.

Як са виходило на полонину, усі імали свою роботу: люди (чоловіки) помагали робити заструнги, учярі робили 'сі дуйнарки, там, де бут спати, діти малі та й діуки сокотили ботейчіки, аби са не помішали.

Сокотячі уці, діуки співали про полонину і усякі співанки:

Та іду я в полонину,
Та в полониночку,
Ци ми вітер не розвіяу
Мою колибочку.

Та іду я в полонину,
В полонині файно,
В полнині при долині –
Іван та й Міхайло.

Та висока полонина,
Висока далека,
Я би-х у ню не ходила,
Аби не Олека.

Та висока полонина
З вітром говорила:
– Аби ня розорали,
Жито би-м родила.

Та жито би-м родила,
Золоту пшеницу,
Любчікови в подарунок
Та й на паляницю.

Співаночки мої любі,
Де я вас подіну?
Занесу вас в полонину,
Там я вас посію.

Будут файні учярики
З уцями ходити,
Будут мої співаночки
Туда находити.

Коли будут находити
Та будут співати,
А за мене, молоденьку,
Будут сі думати.

Та в високуй полонині
Зазульок не тують.
А я собі заспіваю,
Коли ми май гурько.

Як са зробили заструнги, перші учярі брали уці доїти, і робилоса міра – кулько бриндзи на кожду уцу імау дустати газда, ватаг писау у ірку (зошит) кулько бриндзи, а газда брау учяршіну – грощі (хто кулько давау).

У сес час у підстаї палиласа жива ватра (стругалиса двоє дроу

сухих доки са імняла ватра из них), а під ватрішшям клалася риба. Тота ватра не вигасала у підстаї, доки сі не ішли уці из полонини (аж ватаг заснув і запустиу ватру підстаюу – пусто служиу ціле літо, бо казали, што зато не вишла бриндза).

А жунка газди – газдиня брала води сяшшеної та обсячовала і обкурювала підстаю, дуйнарки і наокола стаю из уцями, бо маржина велика виходила на полонину май пузно, пуспі два тижні.

Як са перебранили уці, побратими-газди уставалиса на полонині до на другу днину, казали, аби са утерли уці – прибилиса у великум ботей, а жунки, діти та діуки ішли дому, казкуючі і співаючі.

Коли-м ішла в полонинку,
Зазулька ковала.
Коли-м ішла з полонинки,
Зимка нападала.

Коли-м ішла в полонинку,
Любко з полонинки,
А коли я з полонинки –
Любко в полонинку

А іду я в полонину
Ноги ми' уяли,
Коровочки ня уздріли
Та й сі зарикали.

Та не ричте, коровочки,
Дам вам швару їсти,
Доки пудю у колибу
Малинько присісти.

Та імаю коровочку,
Імня юй Годая,
Дай ня, дай ня, любя мамко,
Де велика стая.

Та імаю коровочку,
Імня юй Малуша.
Та вже дай ня, любя мамко,
Де ня тягнет душа.

Та іду у полонину,
Подивюса в гори,
Нема мого миленького,
Лиш іго корови.

У високуй полонині
Потіня ночює,
Прийди, прийди, легінику,
Най ніхто не чує.

У високуй полонині
Потіня співає,
Прийди, прийди, легінику,
Най ніхто не знає.

Заковала зазуличка
У зеленум буці,
Прийди, прийди, муй миленький,
Як заженеш уці.

* Збережена місцева говірка села Русь-Поляни

СТИЖЕРЕТИ

(Продовження з 31 с.)

* * *

Філіпу Кирлібабі було зовсім байдуже, що йде на війну, навіть радів:

– Увижу світа, бо, ади, дов тепер май далеко, як доу Сигота, ем не був.

– Молоде та дурне! – махав рукою Кирило Кирлібаба.

– На війні 'тя годні убити, вадь покалічити, – бідкалася його мати.

– Бізуно, як 'ня уб'ют на війні, буду жити, як тот кронк – тристо году? – сміявся Філіп.

– З дурної діри дурний вітер віє, – сердилася Василина.

– Дай 'му покуй! – Гримав на неї Кирило. – Ти гадаєш, што ему легко? Лиш так говорит, аби прогнав суету, а хто знає, што у него на души...

А Філіпові на души не було ні важко, ні легко, ні сумно, ні весело, ні гірко, ні солодко, а тільки байдуже. Байдужа байдужність, широка, мов море, обгорнула його душу...

Вечорами йшов до Марусі Стижеретової, яку кохав по-справжньому і мав намір одружитися з нею, вже й старостів вибрав.

«Хоча і не багата дівка, але з порядного роду, а няньо був великий цімбор із її няньом Петром Стижеретом, може, позволит мені сватати Марусю...» – міркував Філіп.

Від Марусі йшов до Федори Берданової, яка не відмовляла йому ні в чому. Мати Федори померла давно, а батько, Василько Бердан, за пляшку горілки, яку йому приносив Філіп, виходив з хати, наче Федора не була його дочкою, йшов спати у хлів, або в оборуг із сіном, залишаючи молодих у хаті.

Ранком, на зорях, Філіп біг у Жулинці, де мали хлів із маржиною, а коли приходив Кирило, знаходив усе в порядку.

– Пішов би і ти до корчми, погмонів із парубками, з ровесниками, упив погар горівки, заспівав, і на души би ти стало легко.

– А міні не є тяжко на души, – посміхався Філіп.

– Ой, синку, мій синку, на кого нас лишиш? – зітхав Кирило.

Зітхали всі: батьки, матері, дідусі, бабусі, жінки, доньки, діти – все село, а рекрутів розіслали по різних фронтах: у Галичину, Сербію, Україну, Італію...

Дитяча сторінка

Василь СУХОМЛИНСЬКИЙ

Де ночує водяна лілея

Є у ставу біла квітка – водяна лілея. Росте вона собі в воді. Радісно розкриває свої пелюсточки до сонця. Сідав на білу квітку метелик. Хоче переночувати, бо вже вечір наближається. Раптом квітка говорить:

– Лети, метелику, шукай собі інших квіток, бо я лягаю вночі спати під водою.

– Чому? – дивується метелик.

– Бо в мене там, під водою, м'яка постіль.

Склала біла лілея пелюсточки й тихо пішла спочивати під воду. А метелик полетів на берег.

Пшеничний колосок

Сергійків старший брат Максим пішов служити в армію. Незабаром надіслав додому листа. Пише, що служить далеко-далеко, біля самого моря. А там усе не таке, як удома: скрізь каміння, і море безкрає, суворе.

«Сергійку, – пише брат. – Піди в поле, зірви колосок пшениці, поклади в конверт і надішли мені».

Пішов Сергійко. Зірвав колоска й замислився: що в ньому, в цьому колоску? Навіщо він братові? Поклав Сергійко колоска в конверт. І написав: «Колоска я зірвав на ниві, що починається за нашою хатою». І як написав це – відразу ж збагнув, чому брат колоска просив.

Щоб метелик не поколовся

Маленька дівчинка Зоя гуляла в саду. Вона підійшла до акації. На акації гострі-прегострі колючки.

Над акацією літав барвистий метелик. Ой, як же йому не страшно літати! Налетить на колючку – що ж тоді буде?!

Підійшла Зоя до акації. Зломила одну колючку, другу, третю.

Мама побачила та й питає:

– Що ти робиш, Зою? Навіщо колючки зламаєш?

– Щоб метелик не поколовся, – відповіла Зоя.

– Це дуже добре, що ти метелика жалієш, – сказала мама, – але ж і акація без колючок жити не зможе.

Дитяча сторінка

Григорій УСАЧ

Коровай

В діжці стало тісно –
І чкурнуло тісто.
Відхилило кришку,
Визирнуло з діжки,
Підвелось на білі ноги
Та й стрибнуло на підлогу.

Це було ще до світанку,
Ніч співала колісанку,
Молодик присів на хату,
Додивлялись сні малята.
А як вранці пробудились –
Здивувались, засмутились:
Це ж раненько-раночком
Раптом зникли прянички.
На яку ж це вуличку
Повтікали булочки?
Хто ж це буде їсточки
Хрумкотливі тістечка?
Ну, а зяблику відомо,
Як тікало тісто з дому.
Він живе над нашим ганком,
Прокидається до ранку.
І сьогодні встав, як завше
Дзьоб россою сполоскавши,
Тільки ноту взяв легенько –
Двері рипнули тихенько.

Хтось по сходинках скотився,
На доріжці зупинився.

Глянув зяблик на доріжку:
Чи то вушка, чи то різки,
Чи то руки, чи то лапи –
Хтось на вулицю чалапа.

Це ж бо наше тісто!
Вибігло за місто,
Розгулялось, розходилося
І у лісі заблудилось.
Пило воду із криниці,
Проковтнуло дві суніці,
На якійсь глухій стежині
Їло яблука й ожину.
Бачив зяблик спозаранку –
Вийшло тісто на полянку,
Сіло під дубками
Відпочить на камінь.

Тут і сонечко підбилося
І над тістом зупинилося.
Є для сонечка робота,
Є для пекаря турбота:
Тісто це сире, і треба
Дать вогню йому із неба.

І завзято, променисто
Сонце плескало по тісту –
Промінцями, промінцями,
Яблуко.

Наче теплими руками,
Ще й духмяними.

Сонце тісто припікало,
Припікало, випікало,
Нарум'янило.
Захлинувся зяблик свистом:
– Ой, як смачно пахне тісто!
Мов на полум'ї в печі
Випікали калачі! –
І примчали звірі, птиці
На те диво подивиться.
Чує ліс, і чує поле:
– Гей, ставайте всі у коло!
Коровай, коровай,
Кого любиш, вибирай! –
Та було все навпаки:
Це звірята і пташки
Вибирали,
Вибирали,
Танцювали,
Тішилися.
І до крихти чисто
Розділили тісто.

Для синички і лисички –
В тісто вкраплені сунічки.
Білочці і зайчику –
Два хрустких окрайчики.
Їжаку з дружиною –
Печиво з ожиною.
Ласунові зяблику –
У м'якушці
Яблуко.

Україні

Ти синім небом дивишся на мене,
Щоб я, бува, душею не зачах.
В моїх ночах – тополь свічки зелені,
В моїх ночах, в задуманих очах.
В моєму щасті твого щастя зливи,
В моїй крові пожар твоїх калин.
З твоїх давнин на плечах вітер сивий,
Гіркий, печальний вітер, мов полин.
За мною ходять твого горя тіні,
Лицем до твого сонця я встаю.
В твоїм сумлінні – і моє сумління
По проводі життя передаю.
З твоїх знамен несу червоне кредо.
Впаду як треба. Тільки ти – іди.
...Дивлюсь вперед. І бачу попереду,
Себе з тобою бачу назавжди.

Григорій ЧУБАЙ

